

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Maria Sippola & Jenni Suomela

LASTEN OSALLISUUS
PITKÄKESTOISEN LEIKIN
SUUNNITTELUSSA JA
TOTEUTUKSESSA

Opas varhaiskasvatuksessa työskenteleville

Sosiaali- ja terveysala
2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Maria Sippola & Jenni Suomela
Opinnäytetyön nimi	Lasten osallisuus pitkäkestoisen leikin suunnittelussa ja toteutuksessa
Vuosi	2021
Kieli	suomi
Sivumäärä	69 + 4 liitettä
Ohjaaja	Aira Bragge

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa pitkäkestoinen leikki yhdessä ryhmän lasten ja kasvattajien kanssa. Pitkäkestoisen leikin tarkoituksena oli toteuttaa pidempi aikainen projekti 3–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä ja kannustaa lapsia pitkäjänteisempään toimintaan. Toiminnan tavoitteena oli osallistaa varhaiskasvatuksessa olevia lapsia osallistumaan pitkäkestoisen leikin suunnitteluun ja toteutukseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli auttaa kasvattajia ja yhdessä löytää keinoja, joilla he pystyisivät kannattelemaan ja rikastuttamaan lasten leikkiä mahdollisimman pitkäkestoisesti. Tämän opinnäytetyön tuotoksena luotiin opas varhaiskasvattajille, jonka tarkoituksena on auttaa kasvattajia suunnittelemaan ja toteuttamaan samantapaista pedagogista toimintaa myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu varhaiskasvatuksesta, leikin teoriasta, pitkäkestoisesta leikistä, lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa ja kasvattajien roolista leikkitalanteissa. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus aloitettiin havainnoinnilla marraskuussa 2020. Havainnoinnista saatujen tulosten perusteella koottiin teemakuvasto, jonka avulla käytiin pienryhmähaastattelut lasten kanssa joulukuussa 2020. Leikin valmistelu sekä leikin toteuttaminen tapahtuivat tammikuussa 2021. Leikin suunnittelu ja toteutus olivat toiminnallisia, jotta lapsia saatiin osallistettua projektin jokaiseen vaiheeseen. Projektiin osallistui yksi Mustasaaren kunnan varhaiskasvatusryhmä ja ryhmän kolme varhaiskasvattajaa.

Lapsilta ja kasvattajilta saadun palautteen perusteella pitkäkestoinen leikki oli onnistunut kokemus. Projektissa onnistuttiin tuottamaan lapsille osallisuuden kokemuksia sekä luomaan kasvattajille uusia työkaluja pitkäkestoisen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Opinnäytetyön toimintaosuiden aikana kävi ilmi, etteivät lapset ole tottuneet leikkimään samaa leikkiä useita päiviä peräkkäin.

Avainsanat	varhaiskasvatus, leikki, pitkäkestoinen leikki, osallisuus, kasvattaja
------------	--

ABSTRACT

Author	Maria Sippola, Jenni Suomela
Title	Participating Children in the Planning and the Execution of Long-lasting Play
Year	2021
Language	Finnish
Pages	69 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Aira Bragge

The purpose of practice-based bachelor's thesis was to plan and carry out a long-lasting play together with children and educators. The purpose of the long-lasting play was to carry out a long-term project in a group of 3-5-year old children and encourage children for a more long-lasting activity. The aim of the activity was to get the children in early childhood education to participate in the planning and the execution of long-lasting playing. The aim of the bachelor's thesis was to find ways to support and enrich children's playing for as long as possible with the support of educators. A guidebook for educators was created during the thesis process. The purpose of this guidebook is to help the educators plan and execute this kind of pedagogical activity also in the future.

The theoretical framework of this bachelor's thesis consists of early childhood education, theory of playing, long-lasting playing, children's participation in early childhood education and educators' role in a play situation. The practice-based part of the bachelor's thesis began with observation in November 2020. Based on the results of the observation, a thematic catalogue was assembled and used for small group interviews with children in December 2020. The preparation and the execution of playing was carried out in January 2021. The planning and execution of playing were practice-based so that children got a chance to participate in every part of the project. The project was participated by one early childhood education group and three early childhood educators from the municipality of Mustasaari.

Based on the feedback that was received from the children and the educators, long-lasting play was a successful experience. Through this project we managed to create experiences of participation for children and new tools for the planning and the execution of long-lasting play for the educators. It was also found out during the practice-based part of the thesis that the children were not used to play the same play for many days in a row.

Keywords	Early childhood education, playing, long-lasting playing, participation, educator
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	OPINNÄYTEYTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	11
3	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ PROJEKTINA.....	17
	3.1 Projektin määritelmä.....	17
	3.2 Projektin vaiheet.....	18
	3.3 SWOT-analyysin määritelmä.....	21
	3.4 SWOT-analyysi omalle projektille.....	22
4	VARHAISKASVATUS	25
	4.1 Varhaiskasvatustilanne.....	25
	4.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	26
	4.3 Kasvattaja	27
	4.4 Lapsen osallisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksessa	28
5	LEIKKI.....	29
	5.1 Kehityspsykologiset leikkiteoriat.....	30
	5.2 Leikin vaiheet	32
	5.3 Leikin muodot.....	35
	5.4 Leikin kannattelu	35
	5.5 Pitkäkestoinen leikki.....	37
	5.6 Vapaa leikki.....	37
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	40
	6.1 Havainnointi	40
	6.2 Pienryhmähaastattelut.....	44
	6.3 Suunnittelupalaveri.....	47
	6.4 Leikin valmistelu.....	48
	6.5 Leikin kulku	50
	6.6 Leikin lopetus	51
	6.7 Kasvattajien rooli leikin aikana	51

6.8 Lasten ja kasvattajien palaute	52
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
7.1 Oppaan rakenne	57
7.2 Jatkotutkimusehdotuksia	59
8 POHDINTA	61
8.1 SWOT-analyysin toteutuminen.....	63
8.2 Eettisyys.....	65
8.3 Ajankohtaisuus.....	66
LÄHTEET.....	67

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. SWOT-analyysi nelikenttä	24
---	----

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje vanhemmille

LIITE 2. Havainnointilomake

LIITE 3. Teemakuvasto

LIITE 4. Opas

1 JOHDANTO

Leikki on tekemistä, puuhailua ja tuottamista. Siinä lapsi jäljittelee arkisia asioita mielikuvituksellisessa maailmassa. Leikki on lapselle oppimisen väline, tapa hahmottaa ympäröivää maailmaa ja rakentaa itseään. Siinä yhdistyvät luova toiminta, ongelmanratkaisu taito ja sosiaaliset taidot. Lapsi oppii leikissä kaveritaitoja ja sosiaalisia taitoja sekä luo ystävyysuhteita. Leikki on lapselle oppimisen väline, jossa painottuvat sosiaaliset kontaktit muihin lapsiin ja aikuisiin sekä toisten huomioon ottaminen. (Helenius & Lummelahti 2014, 14.) Pitkäkestoisen leikistä tekee sen jatkuvuus. Useimmiten leikki katkeaa päiväkodissa lapsesta riippumattomista syistä, kuten ruokailuajasta. Itse ruokailuaika ei päättä leikkiä, vaan kasvattajien ja muun henkilökunnan päätös on lopettaa leikki. Leikki täytyy siivota pois, jotta siivooja pääsee töihin tai sängyt saadaan levitettyä lepoaikaa varten.

Osallisuus on noussut varhaiskasvatuksessa viime vuosina entistä enemmän pinnalle, uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2018, 53) sekä YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa (1989, Artikla 12 & 13) painotetaan lapsen osallisuutta ja mielipiteen huomioon ottamista kaikissa lasta koskevissa asioissa, lapsen ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi, ilmaista vapaasti mielipiteensä sekä osallistua omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin ja tapahtumiin (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 26). Osallisuus mainitaan usein päiväkodin tavoitteissa ja sitä on korostettu toimintatavoissa. Aihetta on tutkittu paljon, mutta aina osallisuus ei ole toteutunut kerrotulla tavalla. Vaikka osallisuus on ollut tärkeänä osana varhaiskasvatuksen maailmaa viimeisimmät vuodet, aihetta on tutkittu vain kokonaisuutena. Leikki aiheena on jäänyt opinnäytetöissä vähemmälle huomiolle, eikä sitä ole vielä yhdistetty tutkittavaksi osallisuuden kanssa.

Leikki on itsenään liian laaja kokonaisuus käsiteltäväksi yhdessä opinnäytetyössä, joten rajausta täytyi tehdä rajusti annettujen ehtojen puitteissa.

Lopulliseksi näkökulmaksi valittiin pitkäkestoisuus ja lasten osallisuus mukana leikin suunnittelussa ja toteutuksessa. Ikäryhmäksi valitsimme 3–5-vuotiaat lapset, sillä aiempia tutkimuksia leikistä on tehty enemmän alle 3-vuotiaista lapsista. 3–5-vuotiaat ovat jo kehittyneet leikkitaidoiltaan sille tasolle, että leikit kavereiden kanssa onnistuvat. Projektia olisi ollut haastavampi toteuttaa alle 3-vuotiaiden ryhmässä, sillä he leikkivät vielä enemmän yksin- tai rinnakkaisleikkejä kuin yhteisleikkejä. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on edistää pitkäjänteisyyttä lasten leikeissä. Aihe on ajankohtainen, koska siitä ei löydy paljonkaan aiempaa tutkimustietoa. Leikin maailma ja sen osallisuus pienen lapsen elämässä on tärkeää, joten koimme aiheen olevan lähellä sydäntämme ja siksi opinnäytetyöprosessin toteuttaminen leikin tiimoilta valikoitui aiheeksemme.

Tutkimus sijoittuu Mustasaaren kunnan varhaiskasvatukseen. Tutkimuksen osallistuneen päiväkodin pedagogiikan painopisteitä ovat pienryhmätyökentely ja lapsilähtöinen toiminta eli lasten osallistaminen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Päiväkodissa painotetaan myös leikkiä oppimisen välineenä sekä vuorovaikutustaitoja. Jokaisella ryhmällä on omat tilansa, mutta piha on ryhmien yhteistä aluetta.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä on päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmä. Ryhmässä on yksi varhaiskasvatuksen opettaja, kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa sekä yksi ryhmäavustaja. Lapsia ryhmässä on yhteensä 17. Ryhmä toimii mahdollisimman paljon pienryhmissä. Ryhmän tilat ovat suuret ja käytössä on monia huoneita. Toimintaa on mahdollista toteuttaa laajasti koko ryhmän tiloissa ja niitä toiminnassa pyritään myös hyödyntämään. Yhteistyö tapahtuu sekä ryhmän kasvattajien että lasten kanssa. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, joka toteutetaan projektina. Projektissa havainnoidaan lasten osallisuutta päiväkodin toiminnassa sekä leikkitoimintaa yleisesti. Toteutamme myös toiminnallisen suunnittelupalaverin 4–7 lapsen pienryhmissä teemakuvaston avulla. Toiminnallisen suunnittelupalaverin avulla suunnittelemme kasvattajien kanssa leikin lopullisen toteutuksen.

Tuotoksena kootaan opas, jonka avulla pystytään edistämään pitkäkestoisen leikin suunnittelua ja toteutusta myös tulevaisuuden varhaiskasvatuksessa. Oppaaseen kootaan vaihe vaiheelta prosessin etenemistä, jotta toteuttaminen jatkossa olisi mahdollisimman helppoa. Opas toimii kasvattajille runkona, jonka pohjalta on helppo lähteä soveltamaan ja muokkaamaan juuri tilanteeseen sopivaa tapaa suunnitella ja toteuttaa pitkäkestoista leikkiä. Opas jaetaan kasvattajien käyttöön.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään varhaiskasvatusta, leikkiä ilmiönä, leikin vaiheita, lasten osallisuutta päiväkodin arjessa sekä pitkäkestoista leikkiä. Leikkiin liittyvät vahvasti lapsen sosiaaliset taidot, kasvattajan rooli leikin jatkuvuudessa ja kannattelussa sekä kaverisuhteiden merkitys leikin sujuvuudessa. Näitä piirteitä on sivuttu opinnäytetyössä, sillä ne liittyvät vahvasti pitkäkestoiseen leikkiin ja sen sujuvuuteen. Päiväkodissa suurin osa leikeistä tapahtuu usein niin kutsutun vapaan leikin aikana, joten näkökulmaa pitkäkestoisen leikin tukemiseen on esitetty myös tämän näkökulman kautta. Luovuus, mielikuvitus sekä juoni ovat tärkeitä elementtejä hyvän leikin rakenteessa, joten myös niitä on tuotu esille vapaan leikin tukemisen näkökulmasta. Edellä mainittuja asioita on haluttu nostaa esille teoriaosuudessa, sillä ne liittyvät opinnäytetyön aiheeseen vahvasti. Toimintaosuudessa korostuvat enemmän leikin suunnittelu sekä itse toiminta ja toteutus laadukkaan pedagogiikan mukaisesti.

2 OPINNÄYTYTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on suunnitella ja toteuttaa pitkäkestoinen leikki Mustasaaren kunnan varhaiskasvatusyksikössä yhdessä lasten ja kasvattajien kanssa. Tavoitteena on osallistaa varhaiskasvatuksessa olevia lapsia pitkäkestoisen leikin suunnitteluun ja toteutukseen opinnäytetyön aikana, mutta myös auttaa kasvattajia kehitystyössä, jotta leikin suunnittelu ja toteuttaminen olisi tulevaisuudessa helpompaa. Vaikka pääpainona on osallistaa lapsia suunnittelun ja toteutuksen aikana, on varhaiskasvattajien kanssa tehtävä yhteistyö tärkeää. Pitkäkestoisen leikin avulla pyritään innostamaan lapset samasta aiheesta pitkäjänteisesti, mutta samalla antamaan myös eväitä kasvattajille leikkien suunnitteluun ja toteutukseen. Pitkäkestoisen leikin suunnittelussa on tärkeä valita kaikkia lapsia kiinnostava aihe. Yhteistyötahoksi valittiin sellainen päiväkotitoiminta, joka painottaa tavoitteissaan leikin merkitystä lapsen kasvuun ja kehitykselle.

Alkuperäinen idea opinnäytetyön aiheeksi tuli Vaasan varhaiskasvatuksen johtajalta ja sen pohjalta aloitettiin työstämään aihetta sopivaksi. Keskusteluissa varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa nousi esille ajatuksia siitä, kuinka vuorovaikutusta ja leikkiä oppimisen menetelmänä on viime aikoina tutkittu varsin vähän. Ajatuksia lasten osallistamisesta varhaiskasvatuksen arjessa, lasten pitkäaikaisen leikin kannattelua sekä leikin merkitystä lapselle oppimisen välineenä, on noussut useissa keskusteluissa esille. Varhaiskasvatuslaki (L13.7.2018/540) määrää, että suunniteltaessa, toteutettaessa sekä arvioitaessa lapsen varhaiskasvatusta, on otettava huomioon lapsen osallisuus hänen ikänsä ja kehityksensä mukaisesti. Lapsen kehitykselle ja kasvuun toiminnalliset, osallistavat sekä luovat toimintatavat ovat luontaisimpia oppimisen tapoja (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 38). Pohdittaessa alkuperäistä ideaa, oli alusta asti selvää, että työ toteutetaan toiminnallisena opinnäytetyönä. Tämä auttoi aiheen valinnassa ja rajaamisessa, kun mietittiin näkökulmaa sekä viitekehystä, jota opinnäytetyössä tarkastellaan.

Kohderyhmäksi valittiin varhaiskasvatusikäiset lapset. Näkökulmaksi lasten osallisuus ja merkitys varhaiskasvatuksessa tapahtuvan leikin suunnittelussa sekä kasvattajan toteuttaman leikin kannattelu, jonka johdosta syntyy pitkäkestoista leikkiä. Yhden päiväkotiryhmän valinta oli selvää, sillä projekti on luonteeltaan pitkäkestoinen ja työläs. Projekti on parhain toteuttaa nimenomaan vain yhdelle ryhmälle, jotta toiminnan rakenne pysyy selkeänä. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2018, 30) korostetaan edelleen lasten osallistamista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa ja sen suunnittelussa. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan perusedellytyksenä on osallistaa lapsia ja tuoda arkeen toimintaa lasten mielenkiinnon kohteista sekä heidän toiveistaan. Osallistamalla lapsia pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, saadaan jokaisen lapsen ääni varmasti kuuluviin ja lapsille tulee kokemus kuulluksi tulemisesta. Tärkeintä on, että lapset saavat kokemuksen siitä, miltä tuntuu olla osa jotain yhteisöä ja päästä vaikuttamaan tämän yhteisön tapahtumiin ja tekemisiin. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 29, 30, 53.)

Opinnäytetyön tuotoksena tuotetaan varhaiskasvattajille opas, jossa on kerrottu, kuinka osallistaa lapsia koko prosessin ajan pitkäkestoisen leikin suunnittelussa ja toteutuksessa. Tavoitteena on luoda varhaiskasvattajille työväline, jota he voivat hyödyntää apunaan lasten osallistamiseen liittyvissä haasteissa, pitkäkestoisten projektien suunnittelussa ja toteutuksessa. Oppaaseen on koottu myös vinkkejä siitä, miten kasvattaja voi tukea ja kannatella lapsien leikkiä eteenpäin, jotta pitkäkestoisuutta saataisiin tuettua. Huoltajia emme tähän projektiin ota mukaan, sillä muuten tutkimuksesta tulee liian laaja yhteen opinnäytetyöhön.

Ruti (2019) on tehnyt opinnäytetyön lasten osallisuuden edistämisestä alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmässä, jonka tuotoksena hän on koonnut lasten toiveita ja mielenkiinnon kohteita mukailleen yhteisen leikkipussin. Opinnäytetyö oli toteutettu toiminnan kautta, jossa oli tarkoituksena edistää jo ensuulaisen päiväkodin alle kolmivuotiaiden ryhmän lasten osallisuutta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda kasvattajille työväline, jota he pystyisivät hyödyntämään vastaavassa tilanteessa päiväkodin arjessa. Toiminnallisen opinnäytetyön yhtenä keskeisimpänä tavoitteena, oli pyrkiä siihen, että toteutettu toiminta toimisi mallina tulevaisuudessa sille, miten lapsia voisi ottaa osalliseksi toiminnan suunnittelussa. Toiminnallisen prosessin tuloksena syntyi yhteinen leikkipussi, jota hyödynnettiin varhaiskasvattajien toimesta. Toiminnallinen opinnäytetyö on oivallinen tapa kerryttää tulevaisuuden ammattiin lisää toimintaperiaatteita, joiden avulla on helppo ryhtyä suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa. Siksi tämän opinnäytetyön tuotoksena syntyvä opas on hyvä työväline myös valmistumisen jälkeen käytettäväksi. Siihen on helppo nojata ja se on sovellettavissa moneen eri asiaan, mutta toimii myös vahvana kivijalkana toiminnan suunnittelun ja toteutuksen edetessä.

Niemi ja Pietilä (2012) ovat tehneet opinnäytetyön lasten osallisuuden kokemuksista päiväkodissa. Opinnäytetyössä haluttiin tarkastella osallisuutta nimenomaan lasten näkökulmasta niin, että saadaan lasten oma ääni ja mielipiteet kuuluviin. Työn tarkoitus oli lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta lasten kokemasta osallisuudesta päiväkodin arjessa. Tuloksista käy ilmi, että lapset kokevat päiväkodin turvallisena ja viihtyisänä paikkana. Lasten mielestä erityisesti leikki koettiin asiana, johon pystyi vaikuttamaan eniten. Lapset kokivat ryhmän aikuiset usein kiireisiksi eikä heidän kanssaan kerrynt keskustelemaan niin usein kuin lapset olisivat halunneet. Yksimielisiä lapset olivat kasvattajien aikuisjohtoisesta toiminnasta päiväkodin toiminnan suunnittelussa, erityisesti lapset korostivat sitä, että aikuiset päättävät päiväkodin säännöistä. Osallisuuden kokemukset vaihtelivat osattomuudesta osalliseen. Parhaiten lapset kokivat pääsevänsä vaikuttamaan henkilökohtaisiin sekä keskinäisiin asioihin. Vuorovaikutuksen puutteellisuus heikensi osallisuuden kokemusta. Lasten osallisuus on tärkeä osa laadukasta varhaiskasvatusta ja siksi on tärkeää ottaa lapset isoksi osaksi tätä opinnäytetyötä. Osallisuus ja osallistuminen saavat lapset tuntemaan itsensä

osaksi yhteisöä ja jotakin ryhmää. Tämä pyrittiin huomioimaan opinnäytetyön alusta lähtien ja kaikissa prosessin vaiheissa.

Nääppä-Rantanen (2018) kirjoittaa ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään lapsen osallisuudesta leikin kautta. Hän painottaa tutkimuksessaan lapsen oikeutta tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään. Työn tarkoituksena oli saada tietoa siitä, mitä lapset leikkivät päiväkodeissa ja miten heidän osallisuutensa näissä leikeissä toteutuu. Tuloksista ilmeni, että lasten keskinäinen sekä aikuisten kanssa käytävä vuorovaikutus oli yksi tärkeimmistä tekijöistä, jotta leikkiin saatiin jatkuvuutta. Leikin ilmapiirillä ja lapsen mielipiteiden kuuntelemisella näytti olevan edelleen iso vaikutus leikin kannustavuuteen ja aktiivisuuteen. Tuloksissa ilmeni, että osallisuutta tukevana tekijöinä nähtiin pyytämisen, neuvottelemisen, ehdottelu, sopiminen, yhteiset päätöksenteot sekä omien toiveiden esittäminen. Osallisuus on niin paljon muutakin kuin lapsen kuuntelemista ja mielipiteiden kysymistä. Osallisuus voi ilmetä leikeissä mm. erilaisina valintoina, avun antamisena tai pyytämisenä, innostuneisuutena, nauruna sekä aktiivisena kuuntelijana. Nämä kaikki tekijät ovat tärkeitä elementtejä leikeissä ja näiden osasten toiminen leikin ytimessä on yksi tärkeimmistä avaintekijöistä, jotta leikki voi toimia sujuvasti. Parhaassa tapauksessa leikki on niin mukava, että sitä halutaan jatkaa vielä seuraavana päivänäkin ja siksi myös näiden elementtien huomioiminen toiminnallisessa osassa on hyvin tärkeää pitkäkestoisen leikin kannalta.

Nieminen (2016) on tutkinut opinnäytetyössään pitkäkestoisen ja vapaan leikin rajoittavia ja mahdollistavia tekijöitä päiväkodissa. Tutkimuksessa oli tarkoituksena selvittää niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat sekä rajaavat lasten leikkejä. Pitkäkestoisen ja omaehtoisen leikin näkyvyyttä päiväkotiryhmässä haluttiin myös tutkia opinnäytetyössä. Tavoitteena oli tuoda esiin kyseisen ryhmän sen hetkinen leikin tilanne sekä tarkastella mahdollisia kehityskohteita tulevaisuutta ajatellen. Tutkimuksen tulosten perusteella voitiin tehdä johtopäätös siitä, että rajoituksia vapaalle ja pitkäkestoiselle leikille on paljon. Tuloksista nousi rajoittaviksi tekijöiksi päiväkodin aikataulut, rutiinit,

tilat ja välineratkaisut. Tuloksista selvisi myös se, että päiväkodissa on olemassa lukuisia mahdollisuuksia leikeille ja kasvattajien omalla toiminnalla näitä mahdollisuuksia voidaan luoda lisää. Myös kavereiden ja kasvattajien läsnäolo ja ohjaaminen leikeissä, auttavat mielekkäiden leikkien aikaan saamisessa sekä ylläpitämisessä. Tuloksien mukaan kunnioittava kulttuuri ja ilmapiiri tukivat leikkien jatkuvuutta. Omaehtoinen ja pitkäkestoinen leikki on tärkeä osa lapsen kasvua ja kehitystä, siksi halusimme tuoda opinnäytetyöhömmä osallisuuden näkökulman, jossa kasvattajat ovat tärkeänä osana lasten leikkiä. Tutkimuksissa kasvattajien osuudesta osana lasten leikkiä, on korostettu juuri kasvattajan roolia leikin rikastuttajana. Tämä on tärkeä kulmakivi, kun ajatellaan pitkäkestoista jatkuvaa leikkiä. Siksi opinnäytetyön tarkoituksena on antaa esimerkkejä ja vinkkejä kasvattajille siitä, miten lähteä rikastuttamaan ja kannattelemaan lasten leikkiä mahdollisimman monella tapaa.

Särkkä (2012) kirjoittaa pro gradu -tutkielmassaan aikuisen roolista lasten leikissä sekä kasvattajien näkemyksistä pitkäkestoisesta leikistä ja sen ohjaamisesta. Tutkielman tavoitteena oli löytää uusia toimivia ratkaisuja pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseen ja ohjaamisen kehittämiseen kasvattajille. Tutkimuksessa saatiin selville, että pitkäkestoisen leikin tärkein elementti oli kasvattajien havaintojen mukaan leikin oleminen ennemminkin lapsen mielessä kuin konkreettisesti leikkipaikassa. Lasten autonominen leikki sekä leikkirauhan säilyttäminen koettiin olevan tutkimuksen mukaan leikin ohjaamisen tavoitteena. Tutkimuksessa keskeisimmäksi asiaksi nousi se, että pohdittaisiin päiväkodin päiväjärjestyksen muuttamista niin, jotta se palvelisi pitkäkestoisen leikin edistämisen mahdollisuuksia ja sen ohjaamista. Jotta leikin havainnointi ja dokumentointi saataisiin systemaattiseksi toiminnaksi, tulisi kasvattajien asennoitua asiaan ja toimintaan oikein sekä harjoittaa tilanteissa jatkuvaa reflektointia. Tutkimuksen tuloksissa nostettiin esille myös lasten kiinnostuksen kohteiden huomioinen sekä lasten osallistaminen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämä tutkimus tuki ajatuksia siitä, että valittu aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Toiminnallinen

opinnäytetyö toteuttaisi juuri näitä elementtejä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, mitä tässä pro gradu -tutkielmassa oli saatu laadullisella tutkimuksella selville. Tämä opinnäytetyö on ikään kuin toiminnallinen versio tästä saaduista tuloksista.

3 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ PROJEKTINA

Toiminnallinen opinnäytetyö on toteutukseltaan erilainen kuin kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tarkoitus ohjeistaa, opastaa sekä järjestää jonkinlaista käytännön toimintaa. Opinnäytetyö on projekti tai kehittämistehtävä, jonka raamit tulevat pääosin opinnäytetyön tekijöiltä, mutta projektin tilaaja asettaa myös tietynlaiset kriteerit. Työhön kuuluu toiminnallinen osuus sekä raportti, jossa projekti dokumentoidaan. Raportointi osassa on tärkeää huomioida suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kulku viestinnän keinoin. Toiminnallinen opinnäytetyö sopii hyvin opinnäytetyöksi niille henkilöille, jotka kokevat toiminnan ja tekemisen luonnollisemmaksi kuin tutkimuksen numeroiden avulla. (Saastamoinen, Vähä, Ypyä, Alahuhta, Päätaalo, 2018.) Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisilla menetelmin projektin muodossa. Tarkoituksen tuoda opittua teoriaa käytännön tasolle. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutusta käsitellään enemmän luvussa 6.1.

3.1 Projektin määritelmä

Toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan siis projektina. Projektista voidaan käyttää myös nimeä hanke, mutta yleisesti se tarkoittaa kuitenkin laajempaa kokonaisuutta kuin projekti. Projekti on yleensä tarkkaan suunniteltua ja mietittyä, työlle on asetettu tietyt tavoitteet, joiden avulla päästään haluttuun päämäärään. Projektiin on yleensä myös koottu joukko ihmisiä, joiden tehtävänä on toimia yhdessä tavoitteiden mukaisesti. (Ruuska 2007, 18–19.)

Projektilla on yleensä myös tiettyjä piirteitä, jotka esiintyvät jokaisessa projektissa. Niitä ovat mm. projektin tavoitteet ja sen tietynlainen elinkaari, itsenäinen kokonaisuus eli projektilla on yleensä jokin tietty fokus ja rajattu aihe, jota se käsittelee. Ryhmätyöskentely, vaiheistus, ainutkertaisuus, muutos, seurannaisperiaate, tilaustyö, yhtenäisyys ja epäyhtenäisyys, alihankinnat sekä riski ja epävarmuus ovat myös tyypillisiä piirteitä projektille. (Ruuska 2007, 19–20.)

Tässä opinnäytetyössä on tärkeää suunnitella projektin kulku tarkasti, sillä on oleellista, että molemmat tekijät tietävät, mitä ollaan tekemässä ja missä järjestyksessä. Aihetta on rajattu tarkasti niin, että se palvelee mahdollisimman hyvin sekä tämän työn tekijöitä että päiväkotia. Projektin päämääränä on luoda opas varhaiskasvattajille. Projektin toteuttamiseen on fokusoitu tiiviisti yhteistyössä sekä työn tekijöiden kesken, että päiväkodin henkilöstön kanssa, mutta eritoten yhteistyötä on tehtävä lasten kanssa.

3.2 Projektin vaiheet

Ruuskan (2007, 33–40) mukaan projekti voidaan karkeasti jakaa kolmeen vaiheeseen, joista jokainen sisältää vielä omia vaiheitaan. Hän myös painottaa, että projektin vaiheita ei ole tarkkaan määritelty, vaan ne voivat vaihdella erilaisten tilanteiden mukaan. Mutta tietynlainen järjestys ja vaiheistus löytyy jokaisesta projektista. (Ruuska 2007, 33–40.)

Ensimmäisenä vaiheena nähdään aloitusvaihe, josta voidaan käyttää myös sanaa rakennusvaihe. Monesti aloitusvaihe on jo saatettu aluilleen jonkin edellisen projektin päättyessä, jolloin on helpompi aloittaa itse projekti. Aina näin ei kuitenkaan ole, ja silloin aloitusvaiheeseen saattaa kulua enemmän aikaa. Projektin aloitusvaiheessa on tärkeää tarkoin määritellä sisältö, tavoitteet sekä laadittavien suunnitelmien tarpeet. Aivan aluksi on tärkeä tehdä jonkinlainen esitutkimus/-kartoitus projektin aiheesta. Esitutkimuksen tekeminen on tärkeää, sillä siinä kartoitetaan projektin todellinen tarpeellisuus, sekä projektin tarkoitus, jotta päästään haluttuun päämäärään. Tässä kohtaa voi olla myös tarpeellista muokata projektin aihetta/rajauksia tai voidaan tulla myös päätökseen, ettei projektille ole tarvetta ollenkaan. (Ruuska 2007, 33–35.) Visma Solutionsin (2019) korostaa myös, että projektin alkamessa on hyvä kysyä itseltään sekä projektin tiimiltä ”miksi” ja ”mitä” eli miksi tehdään ja mitä tehdään.

Opinnäytetyön aihetta oli tutkittu vähän, mutta materiaalia leikistä löytyy paljon. Aiheen keksimiseen, rajaamiseen, toimintatapojen sekä -menetelmien

keksimiseen sekä luomiseen meni siksi melko paljon aikaa. Esitutkimuksena suoritettiin idean todellista tarpeellisuutta tutkimalla jo tehtyjä tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Esitutkimuksen perusteella paljastui, että aihe osoitautui erittäin ajankohtaiseksi. Esitutkimuksen myötä aihetta rajattiin ja tarkennettiin vielä tarkemmin, jolloin saatiin tarpeeksi laaja kokonaisuus tekijöiden resursseja ja opinnäytetyön kriteerejä ajatellen.

Esitutkimusvaiheessa on tärkeää määritellä projektille toiminnalliset ja tekniset tavoitteet, keskeiset ongelma-alueet, tavoiteaikataulu, kustannusarvio ja resurssitarve, onnistumisedellytykset sekä lopputulos. Esitutkimuksen jälkeen on seuraavaksi määriteltävä työlle tarkoitus, aikataulu sekä budjetti ja muut tarvittavat resurssit. Aloitusvaiheen lopuksi laaditaan projektisuunnitelma ja sen on oltava yksityiskohtainen sekä kaiken kattava. (Ruuska 2007, 36–37.)

Esitutkimuksen aikana laadittiin aikataulu sekä päätettiin, mikä on projektin lopullinen tuotos eli opas varhaiskasvattajille. Esitutkimuksen loppuvaiheessa kirjoitettiin tutkimussuunnitelma, joka jäsentää työn tekijöille ja päiväkodille projektin kulkua sekä sen tarkoitusta.

Toisena vaiheena Ruuska (2007, 37) näkee rakentamisvaiheen, jossa määrittellään tuote tai tekemisen kohde, jolloin on tärkeää kuvata toiminnalliset ominaisuudet, tietojoukot ja tietovirrat sekä sidosryhmät. Määrittelyvaiheessa on tärkeää kuvata tuotteen tai kohteen tarkoitus ja kohde. Rakentamisvaiheen voikin jakaa yksinkertaisesti viiteen osioon, jotka ovat määrittely-, suunnittelu-, toteutus-, testaus- ja käyttöönottovaihe. (Ruuska 2007, 34–39.) Projektin yksi tärkeimmistä asioista onkin juuri suunnitteluvaiheeseen liittyvä aikataulutusta sekä tehtävien jakaminen sisäisiin ja ulkoisiin riippuvuuksiin. Sisäisiä riippuvuuksia voi olla mm. työntekijöiden työtehokkuus vaiheiden edetessä sekä työtehtävien eteneminen työntekijöistä riippuvista syistä. Ulkoisia tekijöitä puolestaan ovat lupahakemuksien käsittelyajat sekä mahdollisten ulkopuolisten tarkastajien aikataulut. Yhteisymmärrys

projektiryhmän sisällä on kaikkein tärkeintä ja siksi toteutuksesta ja aikataulusta on hyvä keskustella jo suunnitteluvaiheessa. (Visma Solutions 2019.)

Rakentamisvaiheessa tapahtuu itse opinnäytetyön eli projektin toteuttaminen. Toteuttamisvaiheeseen sisältyy lasten havainnoiminen sekä heidän kanssaan käytävät pienryhmähaastattelut teemakuvaston avulla. Lasten havainnoinnin ja heidän kanssaan käytyjen keskustelujen pohjalta pidetään kasvattajien kanssa yhteinen suunnittelupalaveri. Palaverissa päästään kertomaan kasvattajille havainnoista sekä ideoista, joita lapsilta oli teemakuvasto haastattelujen pohjalta saatu. Suunnittelupalaverissa on tarkoitus ideoida ja suunnitella projektin sisältöä vielä yhdessä kasvattajien kanssa. Tämän jälkeen suunnitelmaa toteutetaan yhdessä lasten kanssa eli rakennetaan yhdessä heidän kanssaan yhteistä leikkiä koko ryhmälle. Leikin kehittelyn ja rakentelun jälkeen on kasvattajilla tärkeä tehtävä kannatella lasten rakentamaa leikkiä sekä olla lasten leikissä mukana. Leikin jatkumon kannalta kasvattajille on olennainen tehtävä ylläpitää ja innostaa lapsia jatkamaan samaa leikkiä päivästä toiseen. Myös tästä vaiheesta on tärkeää tehdä muistiinpanoja ja havaintoja jatkoideoita varten.

Ruuska (2007, 40) näkee kolmantena ja viimeisenä vaiheena projektin päättämisen vaiheen, jossa projekti päätetään. Hallitun ja jämän päätymisen edellytys on se, että tavoitteet ja päämäärä on tarkkaan sovittu projektin suunnitteluvaiheessa. Jos projektilla on ollut jokin tilaaja, on tärkeää, että tilaaja on hyväksynyt projektissa olleen tuotteen/aiheen, jotta päättäminen on ylipäätään mahdollista. Projektin lopetuksen jälkeen on oleellista ja tärkeää laatia projektin loppuraportti. Mikäli projektissa on ilmennyt jatkokehitysideoita tai kehittämistarvetta, on ne myös hyvä kirjoittaa ylös mahdollista jatkokehittelyä tai ihan uutta projektia varten. (Ruuska 2007, 40.)

Projektityöskentelyyn kuuluu myös arvioinnin toteuttaminen, joka on hyvä suunnitella etukäteen. Projektin arvioinnissa on tärkeää miettiä seuraavia kysymyksiä: miksi projekti toteutetaan, kenelle, mitä arvioidaan, kuka arvioi, milloin arvioidaan ja miten. Projektin aluksi on hyvä käydä läpi tehtävän ja

tavoitteiden kanssa päästy tunnistuksesta toteutukseen. Kun projekti lähtee etenemään, voidaan arviointia tehdä niin toiminnan, toimintatapojen kuin suorituskyvyn suhteen. Arviointia tehtäessä, on otettava huomioon myös viestintä, asiakkaan ja sidosryhmien tyytyväisyys, projektin johtaminen, yhteistyö sekä osallisuus. On tärkeä arvioida myös projektin edistymistä ja aikataulun toteutumista. (Kymäläinen, Lakkala, Carver & Kamppari 2016, 55–56.)

Päätämisvaiheessa projekti päätetään, jonka jälkeen on tärkeää käydä kasvattajien kanssa keskustelua siitä, miten projektin kulku heidän mielestään sujui, mitä projektista itsestään sekä sen kulusta opittiin ja mitä oivalluksia projektin tekeminen ja tuottaminen herätti. Tämän jälkeen opinnäytetyöhön kirjoitetaan raportointi projektista, sen kulusta sekä lopputuloksista. Raportointivaiheessa on oleellista kirjoittaa myös mahdolliset jatkokehittelyideat eli esimerkiksi mahdollinen oppaan testaaminen toisessa ryhmässä.

3.3 SWOT-analyysin määritelmä

SWOT-analyysi on toimintamalli, jota voi hyödyntää työkaluna toiminnan, hankkeiden ja projektien suunnittelussa. SWOT-analyysin kohteena voi olla jokin toiminta tai hanke kokonaisuudessaan. Analyysimalli on siis nelikenttä, jossa analysoidaan sisäisiä vahvuuksia, sisäisiä heikkouksia, ulkoisia mahdollisuuksia sekä ulkoisia uhkia. Analyysimallissa on kaksi ulottuvuutta, jotka on kuvattu nelikenttänä. Nelikentän vasempaan laitaan kuvataan positiiviset asiat ja oikeaan laitaan negatiiviset asiat, yläosa puolestaan kuvaa projektin/hankkeen/toiminnan nykytilaa sekä sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia, kun taas alapuoli ilmaisee tulevaisuutta sekä ulkoisia mahdollisuuksia sekä uhkia. (Suomen riskienhallintayhdistys ry 2020; Holvi 2020.)

Nelikenttään kuvatut sisäiset tekijät ovat niitä asioita, joihin toimija pystyy itse vaikuttamaan, olivat ne sitten vahvuuksia tai heikkouksia. Vahvuudet ovat positiivisia sisäisiä tekijöitä, jotka auttavat meitä tutkijoina ja opinnäytetyön tekijöinä pääsemään kohti päämäärää. Heikkoudet vaikuttavat toimijaan juuri päinvastoin; ne ovat toimijan heikkoja kohtia, jotka voivat asettua

esteeksi päämäärän saavuttamiseksi. Ulkoiset tekijät puolestaan ovat niitä, jotka ovat saavuttamattomissamme, emmekä niihin itse kykene vaikuttamaan, olivat ne sitten mahdollisuuksia tai uhkia. Mahdollisuuksia käyttämällä, voi päämäärän saavuttaa entistä nopeammin tai hedelmällisemmin. Uhkiin juuttuessa toimijan toiminta kohti päämäärää voi vaarantua tai päämäärä voi jäädä saavuttamatta kokonaan. (Suomen riskienhallintayhdistys ry 2020; Holvi 2020.)

SWOT-analyysistä voi tehdä myös johtopäätöksiä, jotka voisi karkeasti ajatella näin: vahvuudet -käytä hyödyksi, vahvista näitä, heikkoudet -pyri välttämään tai lieventämään, poista mahdollisuuksien mukaan kokonaan, mahdollisuudet -varmista niiden hyödyntäminen projektissa/hankkeessa ja uhat -pyri kiertämään tai lieventämään tai poistamaan kokonaan. Johtopäätösten mukaan toimiminen voi tuottaa projektille/hankkeelle suurta hyötyä monelta eri kantilta. (Pk-yritysten johtamis- ja kehittämistyökalupakki, 2019.)

3.4 SWOT-analyysi omalle projektille

Omassa SWOT -analyysissä analysoimme oman ajattelumme kautta opinnäytetyön kulkua ja sen prosessia.

Vahvuuksia omassa työssämme on motivoitunut asenne opinnäytetyön aihetta kohtaan. Meillä on halukkuutta ja kiinnostusta oppia lisää varhaiskasvatuksen kaikilta osa-alueilta. Meillä on aiempaa työkokemusta varhaiskasvatuksesta ja tahdomme tulevaisuudessa työskennellä lasten kanssa. Olemme myös saaneet vankan teoriapohjan koulutuksestamme, jota pystymme opinnäytetyössämme hyödyntämään laajasti. Haluamme kuitenkin oppia vielä lisää ja kehittää itseämme jatkuvasti pedagogiikan saralla. Toiminnallinen opinnäytetyö sopii meille hyvin, koska olemme molemmat käytännönläheisiä persoonia ja meille on luonnollista toteuttaa konkreettisia toimintoja. Olemme oppijoina kinesteettisiä eli opimme tunnustellen ja kokemuksen kautta. Samalla olemme osaltaan sekä auditiivisia – opimme kuulemalla ja kuuntelemalla, sekä visuaalisia – opimme kuvien ja kuvioiden

avulla, ns. valokuvamuisti. Vahvuutena on ehdottomasti myös se, että työparilta saa helposti tukea tutkimuksen eri vaiheissa.

Heikkouksiksi koemme mm. erilaiset elämänvaiheet ja aikataulujen yhteen sovittamisen. Aikatauluja voi olla myös haastavaa sopia yhdessä päiväkodin kanssa. Projekti vaatii paljon läsnäoloa päiväkodissa, joten joudumme ottamaan ajan jostain toisesta asiasta pois. Lisäksi opinnäytetyön ohella täytyy suorittaa muita kouluun liittyviä kursseja ja tehtäviä. Haasteena on myös oman ajan hallinta niin, että päivästä osaa raivata tilaa opinnäytetyön tekemiseen ja haastaa itseään päätöksentekoon ja kantamaan vastuunsa projektin etenemisestä. Eteen tulevat ongelmat luovat myös haastetta, mutta on osattava ennakoida näitäkin tilanteita niin, ettei projekti pysähtyisi missään vaiheessa kokonaan.

Mahdollisuuksina nähdään yhteistyö päiväkodin kasvattajien kanssa, jotka ovat aiheesta innostuneita jo projektin alkumetreillä. Ei pelkästään projektin kohderyhmä vaan myös päiväkodin johtaja on tuonut esille innostuksensa opinnäytetyötämme kohtaan. Projektin aihe on myös suhteellisen tuore, eikä ole ollut viime aikoina pinnalla. Saamme olla tekemässä ja luomassa jotakin erilaista, niin meille kuin päiväkodillekin. Saamme myös viettää paljon aikaa päiväkodilla ja tehdä asioita yhdessä lapsiryhmän kanssa. Pääsemme tutustumaan entistä konkreettisemmin ja syvemmin varhaiskasvatukseen, meidän tulevaan työkenttäämme. Näemme mahdollisuutena myös sen, että pääsemme jakamaan kasvattajille konkreettisia apuvälineitä tulevaisuutta ajatellen, jotta varhaiskasvatuksen pedagogiikka olisi entistä laadukkaampaa.

Uhiksi näemme koulun, työelämän ja opinnäytetyön yhteensovittamisen ja asioiden priorisoinnin. Mahdollisia uhkia voi olla myös tutkimusluvan saannin venyminen ja kaikki niin sanotut lupa-asiat, jotka täytyy olla kunnossa, ennen kuin aloitetaan tekemään tutkimusta. Yhteistyötahon löytämiseen

meni loppujen lopuksi kauan aikaa, ja tämän takia koko opinnäytetyö prosessi hidastui. Yllättävät elämänmuutokset sekä aikataululliset ongelmat maalaavat myös mahdollisia uhkakuvia projektimme etenemiselle.

Taulukko 1. SWOT-analyysi nelikenttä

	Positiivinen	Negatiivinen
Sisäinen	<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Motivoitunut asenne - Halu ja kiinnostus oppia uutta - Halu kehittää itseään - Kiinnostus aihetta ja kenttää kohtaan 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Erilaisten elämänvaiheiden yhteensovittaminen - Aikataululliset ongelmat työparien kesken sekä päiväkodin kanssa - Oman ajan hallinta ja asioiden priorisointi
Ulkoinen	<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyön tekeminen päiväkodin kasvattajien kanssa - Ajankohtaisen aiheen tutkiminen - Uuden oppiminen ja luominen - Kasvattajien tuki projektiimme työn edetessä - Konkreettisen apuvälineen luominen kasvattajien käyttöön 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koulun, työn ja opinnäytetyön yhteensovittaminen - Lupa-asioiden viivästyminen - Yllättävät elämänmuutokset - Aikatauluongelmat

4 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen kasvun, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa pedagogiikalla on pääpaino. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kehityksen ja iän mukaista hyvinvointia, kehitystä, oppimisen edellytyksiä, koulutuksellista tasa-arvoa, terveyttä ja kasvua. Tärkein huomioitava asia varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja toteuttaessa on huomioida ensisijaisesti jokaisen lapsen oma etu. (L13.7.2018/540.)

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen koulutuspolkua sekä suomalaista koulutusjärjestelmää, sillä taataan jokaiselle lapselle tasavertaiset mahdollisuudet kasvuun, kehitykseen sekä koulutukseen. Varhaiskasvatus koskee 0–6-vuotiaita lapsia. Varhaiskasvatuksella on lukuisia tehtäviä, mutta tärkeimpinä tehtävinä nähdään kasvattajien antama tuki huoltajille heidän kasvatustyössään sekä mahdollistaa vanhempien osallisuus työelämäään tai opiskeluun. Syrjäytymisen ehkäisy, lapsen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ja lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen ovat edelleen yksiä varhaiskasvatuksen perustavanlaatuisia tehtäviä. (Opetushallitus 2020.)

Hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen perustana on kasvattajalla oleva tieto ja näkemys laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutustavasta. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida lapsen kokonaisvaltainen oppiminen ja kehittyminen, sillä lapsen oppiminen alkaa jo aivan pienestä vauvasta alkaen. Varhaiskasvatuksen vahvimpina elementteinä pidetään kasvattajien hyvää koulutusta, laadukasta hoitoa ja kasvatusta sekä sujuvaa yhteistyötä vanhempien kanssa. (Kronqvist 2017, 10, 28.)

4.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslain (L13.7.2018/540) tarkoituksena on säädellä lasten oikeuksia varhaiskasvatukseen, sen järjestämiseen sekä tuottamiseen. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai

avoimena varhaiskasvatustoimintana. Varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja kaikki ne lapset, jotka ovat alle oppivelvollisuusikäisiä sekä erityisten olosuhteiden takia myös sitä vanhemmat lapset. Varhaiskasvatustalain sovelletaan kunnan, kuntayhtymän tai yksityisen palveluntuottajan toimesta, jotka järjestävät tai tuottavat päiväkotitoimintaa tai perhepäivähoitoa. (L13.7.2018/540.)

Kunnalla on laillinen velvollisuus järjestää päivähoitoa tai perhepäivätoimintaa siinä laajuudessaan, kun kunnalla on sillä hetkellä tarvetta. Kunta voi ostaa palveluita myös yksityiseltä palveluntuottajalta, jolloin kunta myöntää palvelua käyttävälle sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelin. Kunta on edelleen velvollinen järjestämään päivähoitoa perheille siten, että huomioon otetaan asutuksen sijainti, liikenneyhteydet sekä tarvittu toiminta-aika vuorokauden ajasta riippumatta. (L13.7.2018/540.)

Varhaiskasvatustalain (L13.7.2018/540) määrää, että varhaiskasvatustalainympäristön on oltava lasta kehittävä sekä oppimista edistävä. Turvallisuus, lapsen henkilökohtainen kehitys ja kasvu sekä lapsen ikä tulee huomioida varhaiskasvatustalainympäristöä suunniteltaessa ja toteuttaessa. Toimintatiloja ja välineitä on suunniteltava niin, että ne olisivat lapselle mahdollisimman turvallisia, terveellisiä ja asianmukaisia. Esteettömyys sekä väkivallalta ja kiusaamiselta suojeleminen, ovat varhaiskasvatustalain mukaan huomioitavia asioita, kun suunnitellaan varhaiskasvatustalainympäristöä. (L13.7.2018/540.)

4.2 Varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet

Opetushallitus on määrännyt varhaiskasvatustalain perustuen varhaiskasvatustalain perusteet, joita kasvattajien on käytettävä pedagogisessa työssään. Perusteiden tarkoituksena on pyrkiä edistämään lasten tasa- ja yhdenvertaisuutta sekä toteuttaa varhaiskasvatustalain annettuja määräyksiä ja tavoitteita. Varhaiskasvatustalain perusteiden tehtävänä on kattaa koko maahan samanarvoinen varhaiskasvatustalainjärjestelmä niin, että jokaiselle lapselle voidaan taata yhtä laadukasta varhaiskasvatustalain. (L13.7.2018/540; Varhaiskasvatustalain perusteet 2018, 7.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 7) on toteutettu niin, että siinä on huomioitu kaikki mahdolliset lakimuutokset sekä uusimmat tutkimus- ja kehittämistyön tulokset. Varhaiskasvatussuunnitelma voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri lokeroon niin, ylhäällä on valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka jälkeen tulee kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja viimeisenä lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä on otettava huomioon niin valtakunnallinen suunnitelma kuin kunnallinen suunnitelma. Perusteiden ensisijainen tehtävä on ohjata ja tukea kasvattajia varhaiskasvatuksen järjestämisessä, toteuttamisessa sekä kehittämisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Perusteissa on määrätty varhaiskasvatuksen keskeiset tavoitteet, sisällöt, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö sekä monialainen yhteistyö. Tärkein perusteiden sisältö liittyy lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka on tehtävä jokaisella lapselle hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioon ottaen. Perusteet on oikeudellisesti velvoittava määräys kasvattajille, joka täytyy ottaa huomioon jokapäiväistä pedagogiikkaa suunniteltaessa ja toteuttaessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8.)

4.3 Kasvattaja

Kasvattajalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä työskentelevää henkilöstöä. Henkilöstöön kuuluvat varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi ja varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Ryhmään voi kuulua tai siellä voi vieraila myös muuta henkilöstöä lasten tarpeiden mukaan, kuten ryhmäavustaja, henkilökohtainen avustaja, päiväkodin johtaja, päiväkotiapulainen, varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai harjoittelija. (L13.7.2018/540.) Tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan kasvattajilla kiinteää henkilöstöä, joka kyseisessä ryhmässä tarkoittaa yhtä varhaiskasvatuksen opettajaa, kahta varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa ja avustajaa.

4.4 Lapsen osallisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksessa

Laissa on määritelty myös lasten osallisuuden merkitys varhaiskasvatusta suunniteltaessa. Osallisuus ja lapsen mielipiteet on otettava huomioon, kun suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan lapsen varhaiskasvatusta. Lapsen ikä ja kehitystaso on otettava huomioon lapsen osallisuudessa. Lapsen huoltajille on annettava tilaisuus tuoda mielipiteensä ja osallisuutensa varhaiskasvattajien tietoon, kun suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan varhaiskasvatusta. Huoltajien osallisuus lapsen varhaiskasvatuksen suunnitelmaan ja arviointiin on mahdollistettava tasaisin väliajoin. (L13.7.2018/540.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) korostavat myös lapsen osallisuuden merkitystä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Kasvattajien on otettava huomioon lapsen mielipide ja näkemykset asioista, ja niitä on osattava arvostaa. Tietoisten toimintatapojen kehittäminen siihen suuntaan, että osallisuus saadaan tärkeäksi osaksi jokapäiväistä arkea, on tehtävä luultavasti. On keksittävä uusia toimintatapoja sekä kehittää tietoisesti jo kauan juurtuneita rakenteita siihen suuntaan, että niin lasten kuin huoltajien mielipiteet ja näkemykset on helpompi ottaa huomioon. Lasten osallisuutta vahvistavat mm. ymmärrys yhteisöstä ja oikeuksista, sensitiiviset aikuiset, myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tullusta sekä vastuusta ja valintojen seurauksista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30.)

Osallisuus ei ole pelkästään yhden lapsen kuuntelemista ja mielipiteiden huomioon ottamista, vaan koko yhteisön mielipiteiden kuuntelemista ja kuulemistakin. Jokaisella on oikeus ilmaista oma mielipiteensä asiasta, mutta ihan yhtä tärkeää on kuunnella toisen mielipiteitä ja näin löytää yhteinen, kaikkia tyydyttävä ratkaisu. Osallistaminen ja osallisuus ovat tärkeitä elementtejä päivittäisen pedagogiikan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioimisessa. Pienimpien lasten on helppo kokea osallisuutta silloin, kun he tulevat kuulluksi ja nähdyksi sekä saavat positiivisia kokemuksia mielipiteidensä huomioon ottamisesta. (Turja 2017, 45–46.)

5 LEIKKI

Leikki on lapsille oppimisen väline, tapa olla ja elää. Se edistää lapsen kehitystä, hyvinvointia, luovuutta, sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta, käsitystä itsestä ja muista ihmisistä sekä tietotaitoa. Leikissä lapset ovat aktiivisia toimijoita, jotka mallintavat ympärillä olevaa maailmaa ja sen tapahtumia. He jäljittelevät, luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä sekä kuulemaansa. Kaikki tämä on mahdollista mielikuvituksen avulla. Leikki on varhaiskasvatuksen yksi keskeisimmistä työtavoista. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 38–39).

Helenius & Lummelahti (2014, 14) määrittelevät leikin puolestaan niin, että leikki toimii välineenä lapselle, kun hän tutustuu ja harjoittaa suhtautumistaan ympäristöönsä. Leikki auttaa lasta omaksumaan tietoa ja lapsen kokemukset sekä havainnot maailmasta heijastuvat lapsen leikkiin. Leikki on suurimmaksi osaksi lapsen omaa mielikuvitusta, mutta siinä on palasia lapsen omasta elämästä. Leikki on yleensä intensiivistä puuhailua ja toimintaa, jossa on selkeä alku ja loppu. Leikkiminen kehittää lapsen ideoimiskykyä, ongelmanratkaisutaitoja sekä luovaa ajattelua. Leikki on lapsen työtä ja se kehittää lapsen luovuutta sekä opettaa kaveritaitoja. Leikin voi määritellä monella tapaa, eikä siihen nähdä olevan yhtä oikeaa määritelmää. (Helenius & Lummelahti 2017, 14–15.)

Jensen (2013, 12) toteaa leikin oleva iloista, vapaata ja spontaania. Leikkijä kokee leikin positiivisena asiana eikä ketään voi pakottaa leikkiin. Tärkeintä ei ole se, mitä leikillä saavutetaan, vaan itse leikki prosessina eli leikin aikana tapahtuvat toiminnot ja käsiteltävät asiat. Kirjasta käy ilmi myös leikkitutkija Peter K Smith (2010) päätelmä, että leikki on muuttuvaa ja siinä voi tapahtua paljon erilaisia asioita. Leikki tuo turvaa leikkijälle, koska leikissä voi tapahtua mitä vain mutta mikään ei voi mennä väärin. (Jensen 2013, 12.)

Nilsson, Grankvist, Johansson, Thure & Ferholt (2018, 15) toteavat teoksessaan, että leikin määritelmiä on yhtä monta kuin leikin tutkijaa. Monen

leikkiteorian ja määritelmän välillä löytyy yhtäläisyyksiä mutta yhteiseen näkemykseen tutkijat eivät ole päässeet. Teoksessa viitataan myös Jensenin (2013) kirjoittamiin leikin tunnusomaisiin piirteisiin. Leikin tunnusomaiset piirteet ovat edellisessä kappaleessa mainittuja asioita, jotka esiintyvät useammissa leikin määritelmissä. Nilsson ym. (2018, 15) tuovat teoksessa esille myös leikkitutkija Brian Sutton-Smith näkemyksen leikistä. Sutton-Smithin (1997; 2008) mukaan leikki on ilmiönä todella laaja ja monisäikeinen. Leikille ei tulisi asettaa rajoja sen suhteeni, mitä se on ja mitä ei. (Nilsson ym. 2018, 15.)

5.1 Kehityspsykologiset leikkiteoriat

Leikinteorioita on olemassa lukuisia. Opinnäytetyön teoreettiseksi viitekehyykseksi valittiin kaksi tunnettua leikkiteoriaa, jotka ovat Lev Vygotskinin ja Jean Piaget'n leikkiteoriat.

Lev Vygotski näkee leikin lapsen mielikuvituksen tuotteena, jossa leikin alkuperä syntyy lapsen tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyessä silloin, kun lapsi ei pääse toteuttamaan itseään välittömästi. Näin ollen Vygotski toteaa, että toiveiden sekä todellisuuden ristiriidan ratkaisee tällöin leikki. Lapsi haluaa toteuttaa itseään samalla tavalla, mitä hän ympärillään näkee ja kokee. Lapsi mallintaa ympärillä tapahtuvaa todellisuutta leikin muodossa, ja näin kokee olevansa osa merkityksellisten ihmisten elämää. Leikki tyydyttää lasta sitä enemmän, mitä paremmin hän kokee onnistuneensa mallintamisessa. Aikuisen on oltava aktiivinen osallistuja lapsen leikeissä, etenkin lapsen varhaisessa iässä. Lapsi ei osaa heti leikkiä, vaan opettelee leikkimisen ja taitojen alkeita, joten aikuisen läsnäolo ja ohjaava ote leikkitilanteissa ovat tärkeitä. Vygotski painottaa, että ei ole olemassa leikkiä ilman sääntöjä, vaan lapsi oppii säännöt leikissä, koska ihmisten toimintaa ohjaavat erilaiset säännöt sekä niiden omaksuminen. Lapsi luo leikkiinsä sääntöjä ja pyrkii vapaaehtoisesti leikin aikana toimimaan niiden sääntöjen puitteissa ja jos lapsi poikkeaa näistä itse luomistaan säännöistä, leikki on lapsen mielestä pilalla. (Helenius 1993, 23–24.)

Vygotsky painottaa, että leikkien edetessä lapsen mielikuvitus paranee ja laajenee, jolloin lapsi alkaa mielikuvituksen tuotoksena hallitsemaan omaa toimintaansa. Kun mielikuvitus on parantunut, ei lapsi ole enää pelkästään ympärillään tapahtuvan elämän varassa, vaan lapsi pystyy jo tuottamaan omaehtoista toimintaa. Lapsi opettelee jo varhaisessa vaiheessa leikeissä keskittymistä ja orientoitumista tulevaan koulumaailmaan, joten leikki on avainasemassa lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vygotskin mukaan leikissä on keskeisiä tekijöitä, joita ovat mm. rooli, jäljittely, kuvitteellinen tilanne sekä kuvitteelliseen tilanteeseen liittyvät säännöt. Lapsen leikit ovat oleellinen osa kielen ja ajattelun tuottamisen kehittämisessä. Kun lapsen leikki kehittyy, ajattelu ja sanan merkitykset avautuvat lapselle eri tavalla, kun ne vapautuvat alkuperäisestä havaintokentästään. Näin ollen valmistuu perusta sille, että lapsen kieli, ajattelu ja mielikuvitus kehittyvät vaativimpiin muotoihin lapsen kehittyessä ja kasvaessa. (Helenius 1993, 24; Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 168–169.)

Jensen (2013, 65) kirjoittaa Piaget'n leikkiteoriasta teoriasta, joka kuvastaa leikin tarkoitusta ja merkitystä lapsen kehitykselle. Jotta voi ymmärtää leikkiteoriaa, täytyy ensin ymmärtää Piaget'n tasapainoteoria ja keskeiset käsitteet skeema, assimilaatio ja akkommodaatio (Jensen 2013, 65). Skeema on ihmisen sisäinen malli eli itse rakennettu käsitys todellisuudesta. Skeemat perustuvat yksilön omiin havaintoihin ja kokemuksiin. Sisäiset mallit ohjaavat toimintaamme. (Karrasch, Lindblom-Ylänne, Niemelä, Päivänsalo & Tynjälä 2011 a, 56.) Assimilaatio tarkoittaa uuden tiedon sulautumista olemassa olevaan tietoon ja sisäisiin malleihin. Sisäinen malli ei siis assimilaatiossa muutu, vaan siihen liitetään lisää tietoa. Akkommodaatio puolestaan tarkoittaa sisäisten mallien muuttumista ristiriitaisten tiedon valossa. Tällöin vanha käsitys muokataan uutta tietoa vastaavaksi. (Karrasch, Lindblom-Ylänne, Niemelä, Päivänsalo & Tynjälä 2011 b, 85.)

Tasapainon kannalta olisi idealista vaihdella koko ajan assimilaation ja akkommodaation välillä, eikä juuttua jommankumman puolelle. Pelkästään

assimiloimalla jokainen uusi asia tai tapahtuma muodostaa uuden skeeman. Koko ajan opitaan uutta, eikä opittua tietoa käytetä tai liitetä aiemmin opittuun. Tasapainoteoria sisältää siis vuorottelua uuden oppimisen mutta myös opitun tiedon kokeilun ja soveltamisen. (Jensen 2013, 68.)

Jensen (2013, 68–69) selvittää myös Piaget'n näkemyksen leikistä ja sen tapahtumista. Piaget käsittelee omassa kirjassaan leikkiä ja imitaatio toisensa vastakohtina. Ensin lapsi näkee tapahtuman suorittamisena ja myöhemmin matkii nähtyä tapahtumaa. Näin lapsi luo skeemoja, miten ympäristössä toimitaan. Matkiminen on täten yhtä kuin akkommodaatio. Skeeman käyttäminen leikkitalanteessa on taas assimilaatiota. Piaget vetää johdopäätöksen imitaation olevan akkommodaatiota ja leikin assimilaatiota. Leikissä lapsen tehtävä on assimilaation avulla kokeilla ja päivittää sisäisiä mallejaan. Piaget'n mielestä leikin tulee myös viihdyttää lasta, eikä se ole pelkkää assimilaatiota. Tapahtuman suorittaminen nähdään sekä iloisena asiana että ilmaisun tapana. Näin lapsi kokee, että hänellä on kontrolli itsestään ja mahdollisesti myös tilanteesta. (Jensen 2013, 68–69.)

Leikki on toimintaa, jossa yksilön toiminta jäsentyy ja tiivistyy omiin käyttäytymisskeemoihinsa. Lapsen leikit kehittyvät lapsen kasvaessa ja kehittyessä, jolloin sensomotorisen kauden harjoitteluleikeistä suunnataan esiopeeraationaaliseen kauteen ja tämän myötä symbolileikkeihin, josta taas siirrytään viimeiseen vaiheeseen eli konkreettisen operaatioiden sääntöleikkeihin. Näin ollen Piaget jakaa leikin neljään eri vaiheeseen: harjoittelu-, symboli-, rooli- ja sääntöleikkeihin. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 163–165.)

5.2 Leikin vaiheet

Nurmen ym. (2014, 57) mukaan lapsen eri kehityksen vaiheisiin liittyvät erilaiset leikkien vaiheet. Vaiheet voidaan jakaa neljään osaan; esine-, rakentelu-, rooli- ja sääntöleikkeihin. Lapset leikkivät eri ikäkausinaan erilaisia ja -tasoisia leikkejä. Leikkimiseen ikävuosien lisäksi vaikuttavat oppimisympäristö, lapsen kehitys sekä pedagogiset toimintatavat. 1–3-vuotiaat lapset

leikkivät esineleikkejä, jotka tapahtuvat suurimmaksi osaksi aikuisten kanssa yhdessä. Lapset leikkivät ja kokeilevat erilaisia leluja ja materiaaleja ympärillään ensimmäisten ikävuosien aikana. Aikuiset voivat leikkiä pienen lapsen kanssa esimerkiksi laulellen, loruillen ja hyppyytellen. Näinä ikävuosina lapsi liikkuu paljon, jolloin leikit ovat lyhytaikaisia ja vaihtelevia. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 57; Leikkipäivä.fi 2021.)

Lapsen kasvaessa ja kehittyessä lapsi oppii tarraamaan esineisiin ja leluihin, jolloin hän heiluttelee, koputtelee ja tutkii käsiin saamiaan esineitä. Tällainen toiminta edesauttaa lasta ymmärtämään esineiden toimintaa ja tarkoitusta. Pientä lasta houkuttelee ympäristö, jota hän liikkeelle lähtiessään on utelias tutkimaan. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen lapsi alkaa toimimaan tietoisesti, jolloin lapsi rupeaa ymmärtämään esineiden käyttötarkoituksia. Tässä vaiheessa aikuinen on tärkeä osa lapsen leikkiä sekä oleellinen esimerkin antaja lapselle. Aikuinen antaa leikin aikana esimerkkejä esineiden ja lelujen käyttötarkoituksista, jolloin lapsi ymmärtää paremmin niiden käyttötarkoituksen. Lapsi rupeaa esimerkkien kautta jäljittelemään sujuvammin aikuisen toimintaa. Puheen kehittyminen alkaa myös leikkien kautta. (Nurmi ym. 2014, 57; Helenius & Mäntynen 2014, 67–68, 74–76.)

Sensomotorinen kausi kestää toisen ikävuoden alkuun, johon asti lapsi leikkii skeemoja mallintaen eli nämä ovat ns. harjoitteluleikkejä. Tässä vaiheessa lapsi yleisesti tutkii ympärillä olevia esineitä ja ilmiöitä sekä tutkii ympäristöään. Kaikki aistit ovat tässä vaiheessa lapsen käytössä, sillä kaikki mahdollinen menee aluksi suuhun. Lapsi tutkii silmillään esineitä, kokeilee tavaroita käsillään ja hankkii itselleen tietoja tavaroista ja esineistä. Tässä vaiheessa lapsi oppii yleensä myös liikkumaan ja se avartaa lapsen kokemusta ympäröivästä maailmasta ja antaa mahdollisuuden tutkia kauempanakin olevia tavaroita ja asioita. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 163–164; Muonion lukio -leikin muodot 2019.)

Symbolisen leikin ensimmäinen vaihe alkaa noin yhden/yhden ja puolen vuoden iässä ja loppuu neljänteen ikävuoteen. Esineleikit muuttuvat siis toiseen ikävuoteen tultaessa symbolileikeiksi. Tässä vaiheessa lapsi projisoi skeemojaan uusiin kohteisiin sekä mallintaa uusia skeemoja jälleen uusiin kohteisiin. Lapsi alkaa tässä vaiheessa ymmärtämään samankaltaisuutensa muiden ihmisten kanssa. Leluja ruvetaan käyttämään työkaluina ja lapsi oppii, että jokaisella esineellä on jokin merkitys. Tässä vaiheessa myös sanojen merkitys avautuu lapselle. Lapsi oivaltaa pikkuhiljaa esineiden käyttötarkoituksen, vaikka lapsi ei esinettä vielä ”oikealla” tavalla käyttäisikään. Symbolisen leikin toinen vaihe alkaa neljännen ikävuoden aikana ja jatkuu seitsemänteen ikävuoteen. Lapselle selkeytyy symbolileikkien avulla mielikuvia ympärillä olevasta maailmasta sekä todellisuudesta. Näitä leikkejä voidaan kutsua myös roolileikeiksi. Nämä leikit edellyttävät lapselta mielikuvitusta sekä kykyä kuvittelemaan esineitä, joita ei näköpiirissä todellisuudessa olekaan. Toimintaan muodostuu jonkinlainen juoni ja leikin vaiheita esiintyy jatkumona. Roolileikeissä lapsen täytyy osata myös asettua toisen lapsen asemaan. Lapsen kieli ja puhe kehittyvät tässä vaiheessa hurjaa vauhtia. Kielen kehittyessä lapsi alkaa kertomaan leikin tapahtumia ääneen ja näin mallintaa leikissä tapahtuvaa toimintaa entistä enemmän. Tässä vaiheessa lapsen leikit voivat olla jo melko pitkiä. Tässä vaiheessa lapsi assimiloii juuri hänen mielenkiinnon kohteitaan sekä toiveitaan todellisuuteen peilaten. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 163–164; Muonion lukio -leikin muodot 2019.)

Konkreettisten operaatioiden vaihe alkaa lapsella suurin piirtein kuudennen ikävuoden alkaessa. Tällöin lapsi oppii helppoja sääntöleikkejä, joissa lapsen on noudatettava tiettyjä sääntöjä ja ohjeita. Säännöt muodostuvat yleensä lasten itsensä toimesta ja niitä voidaan keksiä leikin aikana koko ajan lisää. Tämä on vaihe, jossa lapsi helposti hakeutuu leikkien johtoasemaan. Leluja ja välineitä tärkeämmäksi nousee juuri lapsen asema yhteisessä leikissä. Sääntöleikkeihin lapset saavat suurimmat innostuksensa saada. (Muonion lukio -leikin muodot 2019.)

Hännikäinen & Rasku-Puttonen (2001, 164–165) kirjoittavat Piaget`n todenneen, että symbolileikeillä on affektiivinen vaikutus eli hänen mukaansa lasten leikit heijastavat heidän ajatteluaan. Symbolien kehittymiselle tärkeää on myös kielen kehittyminen sekä ajattelun että tunteiden yhteys, vaikka näitä Piaget ei yksilökohtaisesti olekaan tutkinut. Yksinkertaistaen Piaget toteaa, että jo varhaislapsuudesta alkaen lasten skeemat ovat isossa osassa heidän leikkejään ja ne heijastavat useisiin leikkeihin, ikävuosista riippumatta. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 164–165.)

5.3 Leikin muodot

Leikki voidaan jakaa kolmeen eri muotoon; yksinleikkiin, rinnakkaisleikkiin ja yhteisleikkiin. Leikkimuodot ilmenevät lapsilla eri ikäkausina. Yksinleikki liitetään ns. harjoitteluleikkeihin, joita lapsi leikkii yksin tai aikuisen ohjauksessa. Rinnakkaisleikkejä lapsi leikkii myös yksin, mutta lapsi leikkii näitä leikkejä samassa tilassa toisten lasten kanssa: Tilassa voi olla yhtä aikaa menossa useita eri leikkejä, joita jokainen lapsi leikkii yksin, mutta samassa tilassa. Yhteisleikki puolestaan tarkoittaa sitä, että lapsi leikkii toisen lapsen tai lasten kanssa yhdessä jotakin yhteistä leikkiä. Yhteisleikit muodostuvat usein siinä vaiheessa, kun lapsi osaa leikkiä roolileikkejä. Lapsen sosiaaliselle kehitykselle yhteisleikit ovat merkittäviä mahdollistajia. (Törölä 2018.)

5.4 Leikin kannattelu

Lapsi on pääroolissa, kun puhutaan leikistä ja leikkimisestä, mutta ihan yhtä tärkeää on aika ja kasvattaja lapsen leikin mahdollistajana. Joskus lasten leikkeihin riittää, että kasvattaja on läsnä lapsen leikeissä, se luo leikeille turvalliset puitteet. Kasvattaja ei voi leikkiä lapsen puolesta, vaan voi ohjalla, tukea, auttaa ja antaa neuvoja lapsen leikin tiimellyksessä. Tutkimusten mukaan lapset kokevat mielekkääksi kasvattajan, joka ottaa osaa heidän leikkeihinsä. Kasvattajien innokkuus osallistua leikkeihin vaihtelee kasvattajien persoonallisuuksien mukaan. Ingrid Pramlingin tutkimuksen mukaan aikuisten osallistuminen leikkeihin lisää lasten ja kasvattajien välistä

herkkyyttä sekä kasvattajan kykyä havaita lapsen tarpeita paremmin. (Vähänen 2004, 43; Järvinen & Mikkola 2015, 50.)

Leikissä oleellisena osana toimii ympäristö, jossa lapsi leikkii. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle selkeät rajat mielikuvitus maailman ja todellisen maailman välille. Näiden erottamiseen toimivat konkreettisina apuvälineinä materiaalit, joita lapsi pystyy leikissään hyödyntämään, kuten esimerkiksi erilaiset pöydät, tuolit, matot, hyllyt, kankaat ja askartelutarvikkeet. Juuri materiaaleilla on merkitystä silloin, kun lapsi pyrkii osoittamaan rooliaan leikissä. Sitä sisemmälle leikkiin lapsi pääsee, mitä mielekkäämpää ja mitä parempia mielikuvia hän leikin aikana on pystynyt luomaan. (Vähänen 2004, 43.)

Kasvattaja on tärkeä tekijä, kun puhutaan lapsen leikin kannattelemisesta ja rikastuttamisesta. Konkreettisina esimerkkeinä voidaan antaa mm. neuvon antaminen, erilaisten materiaalien ja elementtien lisääminen lapsen leikkiin sekä satujen, keskustelujen ja yhteisten tekemisten tuominen mukaan lapsen mielikuvitusmaailmaan. Myös erilaiset retket, musiikki ja liikunnalliset asiat voivat rikastuttaa lapsen leikkimaailmaa huomasti. Yhtä lailla kannattelun ja rikastuttamisen rinnalla on tärkeää, että kasvattaja tietää mitä lapsen leikissä tapahtuu. Kasvattajan on hyvä seurata ja pyrkiä siihen, että hän on tietoinen lapsen leikin sisällöstä ja puututtava siihen myös tarpeen tullen. Vaikka kasvattajalla on tärkeä rooli lapsen leikkien rikastuttajana, aikuisen on hyvä muistaa, ettei lapsen leikkeihin ole hyvä liikaakaan puuttua, vaan ohjata ja antaa tarvittaessa neuvoja ja ohjeita hienovaraisesti. (Vähänen 2004, 43.) Vehkalahti & Urho (2013, 8) korostavat, että aikuisen on vaikuttava leikkiin ja sen kulkuun. Kun aikuinen on luomassa ja mukana keksimässä ja toteuttamassa leikkiä yhdessä lasten kanssa, saattaa se synnyttää lisää uusia omaehtoisia leikkejä, joista muodostuu pitkäkestoisia (Vehkalahti & Urho 2013, 8).

5.5 Pitkäkestoinen leikki

Pitkäkestoinen leikki on samankaltaista kuin tavallinen leikki. Tässä tapauksessa leikki on kestoaltaan pidempää. Kasvattajien on huolehdittava, että leikille varataan tarpeeksi aikaa, rauhaa ja tilaa. Lisäksi täytyy löytyä sopivia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristön täytyy olla muovautuva ja monipuolinen, sillä leikit eivät välttämättä pysy niille varatuilla alueilla. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018, 39.)

Vehkalahti & Urho (2013, 60–61) kirjoittavat puolestaan pitkäkestoisen leikin olevan tilaa ja aikaa vaativaa leikkiä, jossa tärkeimpänä pidetään sitä, ettei leikkiä tarvitse siivota pois. Pitkäkestoiselle leikille ei saa asettaa tiettyjä raameja, joihin sen on asetettava, vaan sen täytyy antaa vaeltaa ja kasvaa niin isoksi kuin leikissä on potentiaalia. Pitkäkestoinen leikki voi olla luonteeltaan moniulotteinen, jolloin leikkijöille on taattava paljon erilaista tilaa. Leikki voi yleensä muuttua ja kehittyä sen kulkiessa eteenpäin. Pitkäkestoiset leikit vaativat leikkitilalta paljon, sillä yksi avaintekijöistä pitkäkestoisen leikin jatkumiselle ja toteuttamiselle on se, että leikkitilan saa jättää siihen kuntoon, kuin se leikin katketessa on jäänyt. (Vehkalahti & Urho 2013, 60–61.)

5.6 Vapaa leikki

Vapaaksi leikiksi voidaan kuvata lapsen omaehtoista leikkiä, jolloin lapsi luo omiin leikkeihinsä itse sisällön ja juonen. Omaehtoinen leikki on lapselle mieluista aikaa päiväkodin arjessa. Lapset käsittelevät arjen tapahtumia, elämyksiä, kokemuksia ja käsityksiä omaehtoisen leikin kautta, jossa todellisuus on leikin pohjana, vaikka lapset eivät suoranaisesti kopioikaan arkea. Leikeissä ilmaistaan erilaisia tunteita, toiveita, ajatuksia, asenteita ja suhteita. Lapset haluavat toteuttaa leikki-ideaansa, jolloin he lähtevät luomaan jotain selkeästi ennalta keksittyä kokonaisuutta. Teemaksi näihin leikkeihin valikoituu usein sellainen aihe, jonka lapset kokevat itselleen läheiseksi ja tärkeäksi. (Vähänen 2004, 41.)

Päiväkodin arjessa kutsutaan vapaaksi leikiksi sitä, että lapset saavat vapaasti päättää mitä, missä ja kenen kanssa leikkivät. Päiväkotimaailmassa vapaa leikki on silti yleisesti liian tiukasti ja kontrolloidusti rajattu. Kasvattajat toivovat, että lapset pysyisivät valitsemassaan leikissä ja valitsemassaan tilassa. Vapaa leikki on nykypäivän varhaiskasvatuksessa liian rajattua ja kontrolloitua. Kasvattajien on nähtävä leikki muunakin, kuin pelkkänä toimintatuokiona, jotta lapsille voidaan taata pitkäkestoisen leikin mahdollisuus ja sen tuoma ilo. Päiväkodin arki ei saa olla liian suunniteltua ja aika- taulutettua, vaan arkeen on jätettävä tilaa ja aikaa omaehtoiselle, kokeilevalle ja tutkivalle leikille. Kasvattajilla on mahdollisuus luoda huikeat puitteet leikeille tai puolestaan estää lasten leikkiminen. Myös päiväkodin oppimisympäristöillä on vaikutusta lasten vapaaseen leikkiin ja näitä muokkaamalla pystytään toteuttamaan ja antamaan lapsille paljon uusia ideoita ja eväitä omaehtoisiin leikkeihin. Kasvattajilla on vastuu siitä, että lapsille mahdollistetaan leikkiin parhaat mahdolliset edellytykset. Lapsille leikki on mielentila, jota kasvattajalla on velvollisuus kannatella. (Järvinen & Mikkola 2015, 48.)

Vapaa leikki on tilanne, jossa säännöt leikkeihin syntyvät leikkihetkessä ja kehittyvät leikin mukana. Näin ollen vapaassa leikissä on monia elementtejä ja se voi olla epäjohdonmukainen, kaaosmainen, katkonainen, pysähtynyt, mutta silti erittäin toimiva kokonaisuus. Leikin edetessä lapsi ottaa tilaa niin leikille, mutta myös itselleen. Lapsi rakentaa ympärillään olevaa tilaa leikkiinsä sopivaksi, jotta hänen leikistään tulisi hänelle itselleen mahdollisimman mieluinen. Hyvään leikkiin uppoutuminen on hyvälle leikkijälle ominaista ja silloin lapsi voi päästä ns. flow -tilaan. Silloin leikkijä unohtaa ympärillä olevan elämän ja kokee vahvaa osallisuutta luomansa leikin tapahtumiin. Pitkäkestoinen leikki syntyy usein juuri flow -tilan avulla, jolloin lapsi jatkaa helpommin samaa leikkiä seuraavassa vapaan leikin hetkessä. Vapaan leikin avulla on tarkoitus mahdollistaa lapselle entuudestaan mieluisien ja tuttujen leikkien leikkiminen ja luoda täten myös pitkäkestoista leikkiä. Vapaa leikki on nimensä mukaan vapaata, jossa leikkijä saa luultavasti leikeistään paljon. Jo pienellä lapsella on tarve uppoutua omiin leikkeihinsä ja

unohtaa ympäröivä maailma, ja tehdä jotain oletetusti tarpeetonta. (Vehkalahti & Urho 2013, 18–19.) Vehkalahti & Urho (2013, 47) korostavat vielä, että vapaa leikki ei ole pelkästään puhtaasti leikkiä, johon on poimittu elementtejä ympäröivästä elämästä, vaan aikuisen olisi myös tietoisesti annettava leikkeihin virikkeitä.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisina menetelmin Mustasaaren kunnassa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä ryhmän lasten ja kasvattajien kanssa. Ryhmässä on yhteensä 17 lasta, yksi varhaiskasvatuksen opettaja, kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa sekä yksi ryhmäavustaja.

Toiminta aloitettiin havainnoinnilla, joka suoritettiin marraskuussa 2020. Havainnoinnin jälkeen pidimme lapsille pienryhmähaastattelut teemakuvastojen avulla joulukuussa 2020. Pienryhmässä oli kerrallaan 4–7 lasta. Teemakuvastot oli koottu saatujen havaintojen pohjalta. Havainnoinnin ja haastattelujen jälkeen pidettiin kasvattajan kanssa suunnittelupalaveri, jossa käytiin yhdessä läpi havainnoinnin tuloksia. Palaverissa suunniteltiin yhdessä kasvattajan kanssamahdollisimman hyvä kokonaisuus, joka vastaisi hyvin saatuja havainnointituloksia. Itse toteutus aloitettiin tammikuussa 2021. Leikki kesti tammikuun ajan ja leikin lopetus tapahtui tammikuun viimeisellä viikolla yhdessä meidän ja ryhmän toimesta.

6.1 Havainnointi

Havainnointi on kasvattajien yksi tärkeimmistä työvälineistä, kun opitaan ymmärtämään lasta ja hänen mielenkiinnon kohteitaan. Kasvattajien on oleellista havainnoida lasta jokapäiväisissä, arkisissa tilanteissa, jotta saadaan kokonaisvaltainen käsitys lapsen toiminnasta. Lapsen havainnoiminen on kasvattajalle tärkeä työkalu, ja parhaiten se onnistuu silloin, kun kasvattaja pääsee mahdollisimman lähelle lapsen sisäistä maailmaa. Päiväkodin jokapäiväisten tilanteiden havainnoiminen on tärkeää, sillä lapsi ilmaisee itseään kokonaisvaltaisesti erilaisissa arjen tilanteissa, mm. liikkumalla, puhumalla, leikkimällä, vuorovaikutuksellaan ympäristönsä kanssa, tunteita näyttämällä sekä katseellaan. (Helsingin kaupunki -Sosiaalivirasto 2008, 44.)

Koivunen & Lehtinen (2015, 16) kirjoittavat, että havainnointi on tärkein elementti lapseen tutustuessa, sillä tuntemalla lapsi parhaalla mahdollisella tavalla sekä laajuudella, lapsen tekemisiä ja tunteita pystytään ennakoimaan tulevaisuudessa. Kasvattajalle tieto lapsesta on tärkein työkalu toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa. Systemaattisuus sekä tietoinen ote havainnoinnissa antavat parhaan mahdollisen tiedon lapsesta. Havainnoinnin tuloksia on käytettävä pohjana toiminnan suunnittelussa, näin lapsen osallisuus ja osallistaminen toiminnan suunnittelussa on otettu tärkeällä tavalla huomioon. (Koivunen & Lehtinen 2015, 16–17.)

Aikuisen on oltava läsnä havainnointitilanteissa, sillä aito läsnäolo, keskittyminen sekä ihmettely ja kysymykset ovat kulmakiviä lapsen havainnoinnissa. Aikuisella on oltava koko ajan mielessä asiat, joita tilanteissa havainnoidaan ja miksi havainnointia tehdään. Tavoitteina havainnoinnissa on löytää ja huomioida lapsen mielenkiinnon kohteita, tehdä uusia oivalluksia, pyrkimys pystyä kuvailemaan uusia kokemuksia sekä havaintoja lapsen toiminoista ja tarkistaa omien olettamusten ja oivalluksien paikkansa pitävyyttä. Kokonaisuus on otettava huomioon kaikissa havainnointitilanteissa ja tarpeen vaatiessa voidaan havainnoida vain yhtä valittua osa-aluetta. Havainnot tulisi aina kuvailla arkikielellä, jotta kaikille kasvattajille tulisi mahdollisimman samanlainen kuva havainnointitilanteista. (Helsingin kaupunki -Sosiaalivirasto 2008, 44.) Koivunen & Lehtinen (2015, 36) toteavat puolestaan laaja-alaisesta näkemyksestä havainnoinnin tuloksissa, että havainnointia on tehtävä yksittäisen lapsen lisäksi myös koko lapsiryhmästä sekä toimintaympäristöstä. Myös kasvattajien omaa tekemistä ja toimintaa olisi hyvä havainnoida esimerkiksi kuvaamalla tilanteita ja katsomalla sekä analysoimalla reflektoinnin omaisesti tilanteita jälkikäteen yhdessä tiimin kanssa. Mielessä on siis pidettävä mitä havainnoidaan, miksi havainnoidaan ja havainnoidaanko yksittäistä lasta vai koko lapsiryhmää. (Koivunen & Lehtinen, 2015, 36, 55.)

Havainnot ovat aina tärkeä kirjata ylös, jotta niihin olisi mahdollisimman helppo palata myöhemmin. Kasvattajan ei tule koskaan luottaa omaan

muistiinsa, sillä pitkän ajan kuluessa havainnot muuttuvat kasvattajan muistissa todellisuudesta poikkeaviksi. Dokumentoituja havaintoja voi ja pitää hyödyntää lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, ryhmän, kasvattajan ja koko tiimin toiminnassa, sen analysoimisessa sekä tulokinnassa. Tulosten pohjalta toiminta suunnitellaan ja myös siksi kirjaaminen ja dokumentoiminen on tärkeää. Dokumentoinnissa voidaan kirjaamisen lisäksi hyödyntää videokuvausta, äänittämistä sekä ulkopuolisen kuvaajan/kirjaajan apua. Dokumentoinnin lisäksi on tärkeää miettiä miten, missä ja kuinka tuloksia hyödynnetään. Pelkkä havainnointi ja dokumentointi eivät riitä, vaan on mietittävä myös, miten kerätty tieto yhdistetään ja toteutetaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. (Helsingin kaupunki -Sosiaalivirasto 2008, 45; Koivunen & Lehtinen 2015, 69.)

Opinnäytetyön yksi oleellinen osa oli ensimmäisenä toimintaosuutena tapahtuva havainnointi. Havainnointi toteutettiin lapsiryhmän normaalissa päivätoiminnassa. Havainnoinnin tarkoituksena oli seurata ryhmän leikkitilanteita, opetusta ja kasvattajien roolia leikeissä, ilman tarkentavia kysymyksiä ja johdattelua. Kasvattajat olivat tietoisia siitä, mitä, ketä ja miksi havainnointiin. Myös lapset tiesivät etukäteen, että ryhmään tullaan toteuttamaan heidän kanssaan toimintaa. Lapset eivät kuitenkaan olleet tietoisia siitä, että heitä havainnoidaan, vaan heille kerrottiin sen liittyvän siihen, mitä tulevaisuudessa yhdessä toteutetaan.

Lapset olivat jakaantuneet neljään eri tilaan, hyödyntäen näin ryhmän suuria tiloja. Jokaisessa tilassa oli tilanteita ja leikkejä seuraamassa yksi ryhmän kasvattaja. Havainnointia suoritettiin jokaisessa tilassa erikseen, jolloin havainnoinnin kohteena oli neljää eri pienryhmää. Ryhmä toimii mahdollisimman paljon pienryhmissä, joten tietoisesti oli tärkeää, että havainnointimateriaalia saatiin nimenomaan pienryhmätilanteista. Havainnoinnissa hyödynnettiin opittua tietoa havainnoinnin peruselementeistä ja sovittiin etukäteen, mitä kumpikin havainnoi ja miten havainnot dokumentoidaan. Havainnoinnin apuna käytettiin havainnointilomaketta (liite 2), johon kirjattiin havainnot vapaamuotoisesti. Havainnointilomakkeeseen kirjataan havaintoja

mm. kasvattajan roolia leikin tukemisessa, lasten tapaa leikkiä, osallisuutta leikin suunnitteluun ja toteutukseen ja leikin pitkäkestoisuutta ja jatkuvuutta. Toinen havainnoi aluksi kasvattajan roolia leikeissä ja toinen taas lapsia ja lapsiryhmän toimintaa. Leikkitilanteita havainnoitiin melko kauan, joten mahdollisuutena nähtiin puolessa välissä aikaa vaihtaa havainnoitavia kohteita. Näin saavutettiin mahdollisimman laaja käsitys tilanteesta ja niin lapsien kuin kasvattajienkin toiminnasta ja rooleista. Samalla kirjattiin ylös ryhmässä olevia oppimisympäristön elementtejä, tiloja sekä välineitä.

Havainnoinnin tuloksena nähtiin lapsiryhmän isoimpina kiinnostuksen kohteina lego-, eläin- ja jumppaleikit. Legoista oli rakenneltu avaruusaluksia ja eläintarhoja, joilla leikittiin yhdessä. Tärkein havainto oli se, että tiloihin oli viety tiettyjä leikkejä ja kasvattajat nimenomaan toivoivat, että leikki pysyy siinä tilassa, jossa lapset leikkivät. Kasvattajat toivoivat nimenomaan, että tilassa olevat lapset eivät lähde muualle vaeltamaan tai vaihtamaan leikkejä kesken kaiken, vaan lapset leikkivät siinä tilassa siihen asti, että seuraava siirtymätilanne ulkoilemaan tapahtui.

Lapset osasivat ja saivat hyödyntää leikkitilaa laajasti, johon kasvattajat myös kannustivat. Kasvattajat antoivat ehdotuksia leikkeihin uusien suuntien ja konfliktitilanteiden purkamisen muodossa. Havainnointiin, että kukaan kasvattajista ei osallistunut aktiivisesti leikkeihin muuta kuin kommentoimalla ja ehdottamalla uusia juttuja leikkeihin. Yhtäläisyyttä leikkien välillä ei liiammin ollut. Lapset leikkivät pienryhmässä pääsääntöisesti toisten lasten kanssa yhteisiä leikkejä, mutta muutama rinnakkaisleikki havainnoitiin myös. Leikkitilanteiden jälkeen keskusteltiin vielä yhdessä kasvattajien kanssa, millainen heidän päivärytminsä yleisesti ryhmässä on ja suunnitellaanko leikkitilanteita yhdessä lasten kanssa vai ovatko ne enemmän vapaamuotoisia.

Havainnointitilanteista saatiin paljon irti, joten niiden sekä kasvattajien kanssa käydyistä keskusteluista oli helppo aloittaa rakentamaan teemaku-

vastoa pienryhmähaastatteluja varten. Havainnoinnin yksi tärkeimmistä tehtävistä oli antaa tietoa siitä, mistä voidaan lähteä liikkeelle, kun rakennetaan teemakuvastoa seuraavalle toimintakerralle. Teemakuvastoon haluttiin sisällyttää juuri niitä elementtejä, joita havainnoitiin olevan leikki-tilanteissa pinnalla. Teemakuvaston haluttiin olevan mahdollisimman kattava ja jokaisen lapsen mielenkiinnon kohteita huomioon ottava.

6.2 Pienryhmähaastattelut

Pienryhmähaastatteluja lähdettiin toteuttamaan teemakuvaston avulla, joka oli koottu havainnoinnin perusteella. Kuvasto on työn tekijöiden tekemä ja koottu leikkaa ja liima tekniikalla. Teemakuvasto on tämän työn liitteenä. Toiminallisten pienryhmähaastattelujen avulla lapsiryhmää osallistettiin leikin suunnitteluun. Haastattelujen avulla pyrittiin saada jokaisen lapsen henkilökohtaiset kiinnostuksen kohteet esille, jotta voitiin suunnitella yhdessä kasvattajien kanssa toimintaa, lasten tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden mukaiseksi ja näin ollen myös lapsille mahdollisimman mielekkääksi.

Pienryhmähaastattelut toteutettiin 4–7 hengen lapsiryhmissä ja apuna käytettiin koottua teemakuvastoa. Teemakuvastoon oli koottu laajoja kokonaisuuksia leikkiin soveltuvista aiheista, joiden avulla selvitettiin syvemmin lasten kiinnostuksen kohteita. Havainnoinnin pohjalta koottiin kuvastoon kokonaisuudet, jotka olivat metsä ja sen eläimet, maatila ja sen eläimet, sade-metsä ja sen eläimet, savanni ja sen eläimet, meri ja sen eliöt, supersankarit ja tutut lasten ohjelmien hahmot, ammatit ja niiden rakennukset, koti, liikenne ja kulkuvälineet sekä rakennustyömaa ja työkoneet. Teemakuvaston avulla palaverista saatiin toiminnallinen, joka on lasten kanssa tehtävässä toiminnassa aina tärkeää. Lapset ovat toiminnassa aina paremmin mukana, kun he ovat osa sitä eli myös he saavat osallistua tekemiseen, toimintaan ja keskusteluun.

Ennen pienryhmähaastatteluja sovittiin, kumpi opinnäytetyön tekijöistä on aktiivisempi osapuoli lasten kanssa heitä haastatellen ja kumpi seuraa keskustelua kirjaten havaintoja ylös. Teemakuvastojen kokonaisuudet esiteltiin

lapsille yksi kokonaisuus kerrallaan. Lapset saivat katsella kuvia vapaasti ennen kuin kysyttiin täydentäviä kysymyksiä. Pienryhmähaastatteluissa meille oli tärkeintä se, että lapset saavat vapaasti katsella kuvastoa ja käydä keskenään siitä keskustelua. Hetken keskustelun ja ihmettelyn jälkeen esitettiin lapsille täydentäviä kysymyksiä, mm. ”Mitä kuvassa näkyy?”, ”Mikä kuvassa on erityisen mielenkiintoista?”, ” Ovatko he nähneet eläimiä luonnossa tai eläintarhassa?”, ”Mikä on heidän lempieläimensä kuvasta?”, ”Kuka supersankareista on heidän idolinsa?”, ”Mikä kuvasto oli niin mielenkiintoinen, että sitä voisi katsella uudestaan?” ja ”Onko päiväkodissa leikitty jotain, mitä näissä kuvastoissa näkyy?”. Tärkeää oli myös vastata lasten kysymyksiin ja ihmettelyihin, tehdä tilanteesta mahdollisimman mukava ja vastavuoroinen. Lapset eivät olleet meille ennestään tuttuja, joten koettiin tärkeäksi luoda ilmapiirin, jossa on tilaa kaikenlaisille keskusteluille ja ihmetteluille.

Haastattelut etenivät siis pienryhmissä, jotta jokaiselle lapselle pystyttiin takaamaan oman tilan ottaminen ja oman mielipiteen esille tuominen. Jokainen lapsi oli haastattelutilanteessa aivan yhtä tärkeä ja jokaisen mielipiteen tuli päästä esille. Jos lapsi oli hiljainen, eikä uskaltanut sanoa keskustelussa omaehtoisesti juuri mitään, esitettiin toiminnallisia kysymyksiä, jotta ilman puhettakin pystyi osallistumaan palaveriin ja sen kulkuun. Näin pystyttiin takaamaan jokaisen osallisuus toiminnan suunnittelussa ja palaverissa. Jokaiselle pienryhmälle oli varattu paljon aikaa, jotta lapset saivat rauhassa käydä kuvastoja läpi ja kertoa mielipiteitä ja mieleen tulevia asioita. Lasten kanssa käytiin hyviä, mielenkiintoisia ja melko pitkiäkin keskusteluja, jotka antoivat paljon tietoa leikin suunnittelua ajatellen. Jokainen pienryhmä oli erilainen, toisessa ryhmässä kävi kova kuhina ja keskustelu aiheesta, kun toinen ryhmä puolestaan oli hiljainen ja rauhallinen. Jokaisen lapsen kiinnostuksen kohteet tulivat ilmi haastatteluissa ja huomattiin, kuinka innoissaan lapset olivat jo pelkästä suunnittelupalaverista. Haastattelujen jälkeen odotukset leikin toteuttamiselle olivat suuret.

Haastatteluissa kokonaisuuksista käytiin ryhmästä riippuen eritasoisia keskusteluja. Osa kuvaston sivuista herätti paljon keskustelua ja lapset kommentoivat innokkaasti näkemäänsä. Osaan sivuista ei tullut juuri ollenkaan kommentteja. Keskusteluja käytiin siitä, mitä kuvissa on, ovatko lapset nähneet itse esimerkiksi kyseisiä eläimiä, mitkä näyttivät hauskoilta, mukavilta tai mielenkiintoisimmilta. Metsästä ja sen eläimistä käytiin kaikissa ryhmissä eniten keskustelua. Lapset kertoivat mm. käyneensä päiväkodista monta kertaa metsässä ja näiden reissujen kerrottiin olevan innostavia ja mukavia. Yksi ryhmä kertoi myös, miten he metsäretkillä rakentelevat erilaisia majoja ja leikkivät majoissa erilaisia leikkejä. Metsään liittyviin keskusteluihin liitettiin paljon eläinaiheista puhetta, mm. keskusteltiin siitä, mitä eläimiä lapset ovat metsäretkillään nähneet tai mitä eläimiä olisi siistiä nähdä metsässä.

Mielenkiintoisia asioita nähtiin myös savanni- ja meriteemaisten kuvastojen ympärillä, mm. meriaiheisesta kuvastosta saatiin käyntiin keskustelu Avara luonto -ohjelmasta ja siitä, miten jotkut olivat ulkomailla käydessään nähneet juuri niitä hassuja eläimiä ja eliöitä, joita kuvastossa oli. Poikia työkooneet ja supersankarit kiinnostivat enemmän kuin tyttöjä, mutta esimerkiksi televisiosta tuttuihin hahmoihin keskityttiin eläinten lisäksi eniten, niin tyttöjen kuin poikienkin toimesta. Sademetsä ja sen eläimiin liittyvä kuvasto aiheutti myös paljon mielenkiintoista keskustelua sademetsän eläimistä. Lasten mielestä eläimet olivat hassuja, mielenkiintoisen näköisiä. Ja monet mainitsivat, että sademetsän eläimiä olisi kiva leikkiä ja nähdä oikeassakin elämässä.

Kuvastojen katsomisen jälkeen kysyttiin jokaiselta ryhmältä, mikä oli heidän lempikuvastonsa, mikä heille jäi eniten mieleen ja minkä teeman ympärillä olisi mukava leikkiä päiväkodissa. Näiden keskustelujen ja kysymysten jälkeen huomattiin muistiinpanoista heti, että eläimiin liittyvät kuvastot aiheuttivat jokaisessa ryhmässä eniten kuhinaa ja keskustelua. Leikin teeman valinta oli näiden haastattelujen jälkeen melko selkeä. Teemaksi valittiin siis yleisesti eläimet.

Nähtiin selkeäksi ja yksinkertaisemmaksi valita eläimet kokonaisuutena, sillä ei olisi järkevää rajata eläinaihetta mihinkään tiettyyn eläinryhmään, esimerkiksi metsäneläimiin. Lapset olivat kokonaisuudessaan kiinnostuneita jokaisesta kuvastosta, jossa esiintyi joitakin eläimiä, joten tämän puolesta teeman valinta oli helppoa. Konkreettisesti leikissä olisi myös vaikeaa ruveta rajaamaan lasten eläinleikkejä vain joihinkin tiettyihin eläimiin, sillä lapset olivat laajasti kiinnostuneita jokaisesta eri kuvastossa, jossa esiintyi eläimiä.

6.3 Suunnittelupalaveri

Suunnittelupalaveri kasvattajan kanssa pidettiin lasten kanssa käytyjen pienryhmähaastattelujen jälkeen. Suunnittelupalaveriin oli valmisteltu havaintojen ja haastattelun pohjalta näkemys leikin kokonaisuudesta. Suunnittelupalaveriin osallistui opinnäytetyön tekijöiden lisäksi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Nähtiin parhaaksi ja toimivammaksi tavaksi pitää palaveri vain opettajan kanssa, jolloin saatiin itse projektiin myös mahdollisimman paljon pedagogista tukea.

Suunnittelupalaverissa kerrottiin kasvattajalle havainnoista sekä pienryhmäkeskustelujen kulusta ja tuloksista. Käytiin läpi, että jokaisen pienryhmän kohdalla eläimet kiinnostivat lapsia eniten ja niistä keskusteltiin eniten. Kysyttiin kasvattajalta vielä yleisesti ryhmän lasten mielenkiinnon kohteista, ja nämä myös vahvistivat sitä faktaa, että havainnot olivat todenmukaisia ja samanlaisia, mitä ryhmän omat kasvattajat ovat ryhmässään toimintakauden aikana nähneet. Keskustelun aikana todettiin yhdessä, että teemaa olisi hieman vielä rajattava kapeammaksi. Tultiin siihen lopputulokseen, että lopulliseksi teemaksi valikoituu eläintarha. Koettiin, että eläintarha leikistä on helppo aloittaa ja mahdollisuus olisi laajentaa leikki muihinkin kuin eläintarhan eläimiin. Lopullisen teeman selvittyä, kerrottiin kasvattajalle kootut ideat ja näkemykset niistä asioista ja tavoista, joita oli seuraavan toimintaosuuteen ajateltu. Toiminta olisi askartelua, toimintaympäristön muokkaamista

leikkeihin innostavaksi, kasvattajien osallistumista leikkeihin, leikin kannatteluun sekä erilaisten leikitapojen toteuttamista ja niillä leikkimistä. Tämän jälkeen käytiin vielä yhteistä keskustelua siitä, miten leikki ja toiminta etenisi. Keskustelusta saatiin vielä lisäideoita leikkiin, esimerkiksi kirjallisuuden hyödyntäminen leikin rikastuttamisessa. Yhdessä luotiin lopullinen suunnitelma leikin aloittamiselle, kululle sekä lopettamiselle. Palaverin lopuksi sovittiin, koska leikin toteuttaminen alkaisi ja kuinka pitkä projekti tämä opinnäytetyön toimintaosuus tulisi olemaan. Sovittiin, että leikki aloitetaan joulun jälkeen heti tammikuussa ja jatkuu noin kuukauden verran. Koettiin järkeväksi asettaa leikille myös loppumispäivä, jotta kasvattajat pystyvät suunnittelemaan myös muuta toimintaa ryhmälle opinnäytetyöhön liittyvän leikin lisäksi. Koettiin myös tärkeäksi asettaa toiminnalle aikaraamit, jotta leikki pysyisi mahdollisimman rikkaana ja aiheellisena sovittun ajan. Näin pystyttiin myös asettamaan aikatauluja opinnäytetyön tekemiselle ja etenemiselle.

6.4 Leikin valmistelu

Leikin valmistelu aloitettiin sillä, että käytiin kertomassa lapsille lopullinen teema, joka oli leikkiaiheeksi valittu. Teeman käytyä ilmi, kysyttiin lapsilta, oliko teema heidän mielestään hyvä ja kiva. Jokainen lapsi innostui valitusta teemasta silminnähden heti kättelyssä. Seuraavaksi kerrottiin lapsille siitä, mitä seuraavaksi tulisi tapahtumaan ja mitä he saisivat seuraavaksi tehdä.

Konkreettisen leikin valmisteleminen aloitettiin siitä, että lähdettiin rikastuttamaan leikkiä. Rikastuttaminen tarkoittaa leikin elävöittämistä ja erilaisten ulottuvuuksien luomista eri elementein. Rikastuttamista voi toteuttaa mielikuvien luomisella, leluilla, askarteluilla, saduilla ja musiikilla. Me aloitimme askartelemalla. Askartelut toisivat lisäsyvyyttä leikkeihin, antaisivat mahdollisia uusia ideoita leikkeihin ja tukisivat leikkejä myös visuaalisesti. Lapsille kerrottiin, että seuraavaksi he saisivat valita, mitä eläimiä askarrellaan. Lapset saivat heitellä ilmaan omia ideoita ja ehdotuksia, jonka jälkeen eniten mainituista eläimistä pidettiin käsiäänestys. Eniten ääniä saaneet eläimet valittiin askarreltaviksi ja ne olivat pupu sekä kettu. Äänestyksen jälkeen

kerrottiin vielä lapsille, että tullaan vierailemaan ryhmässä mahdollisimman paljon ja kertomaan, mitä seuraavaksi tapahtuu sekä seuraamassa heidän leikkejään. Yhteisen lasten kanssa järjestettävän kokouksen jälkeen keskusteltiin ja ideoitiin vielä kasvattajien kanssa siitä, miten askarteluja lähdetään toteuttamaan. Ryhmä lähti toteuttamaan askarteluja keskenään seuraavan viikon aikana. Seuraavalla vierailulla, olivat he saaneet askartelunsa valmiiksi ja sijoitelleet ne ryhmän tiloihin sellaisiin paikkoihin, jotta ne olisivat mahdollisimman inspiroivia tulevan leikin aikana.

Askartelun lisäksi tärkeänä osana valmisteluja kuului leikkiin liittyvien lelujen etsiminen. Leikkiin hyödynnettiin sopivien lelujen etsimistä koko päiväkodin tiloista, ja sieltä löytyikin paljon erilaisia eläimiä ja eläinaiheisia tavaroita, joita tulevassa leikissä lapset voisivat hyödyntää. Leluja ei laitettu vielä lasten saataville, sillä oli tärkeää, että lelut olisivat sellaisia, joilla lapset jaksaisivat innostua leikkimään monta viikkoa. Ryhmän tiloja muokattiin niin, että teemaan liittyvien lelujen sijoittaminen sinne olisi mahdollisimman helppoa. Tärkeää oli, että lelut olisivat helposti lasten saatavilla ja ne houkuttelisivat lapsia leikkeihin aina uudelleen ja uudelleen.

Havainnoista saatu tieto siitä, että lapset tykkäsivät esimerkiksi leikkiä legoilla, antoi hyviä ajatuksia lelujen tulevasta sijoituspaikoista. Eläinleluja pyrittiin sijoittamaan juuri niiden leikkien lähelle, joita lapset myös omaehtoisesti ovat vapaan leikin aikana tykänneet päiväkodissa leikkiä. Näin lapset leikin aikana lähtevät hyödyntämään myös eläinleluja, koska ne ovat uusia ja koska ne ovat lähellä jo ennestään tuttuja kivoja leluja. Valmisteluviikon aikana lapset lähtivät kasvattajien avustuksella rakentamaan mm. legoista eläimille jo eläintarhaa sekä aitauksia tulevia leikkejä ajatellen. Leikin valmisteluissa kului aikaa noin viikon verran. Lapset olivat innokkaasti valmisteluvaiheessa mukana ja näin ollen saatiin osallistettua lapsia myös valmisteluvaiheeseen.

6.5 Leikin kulku

Leikin valmistelun jälkeen oli aika aloittaa varsinainen leikki, jolloin kasvattajat toivat esille eläinleluja ja eläinaiheisia tavaroita sekä kirjoja. Lapsille ei varsinaisesti sanottu, missä kulki valmistelun ja leikin aloittamisen raja, sillä lapsille on oleellista saada olla kaikessa ympärillä tapahtuvassa mukana, osallisena.

Eläinleikkejä leikittiin monia erilaisia, mm. erilaisilla eläinleluilla, lapset muuntautuivat itse eläimiksi, he saalistivat toisiaan, hoitivat toisiaan ja rakentelivat erilaisia aitauksia ja tarhoja. Kun käytiin päiväkodilla, seurattiin leikkejä ja annettiin vinkkejä kasvattajille. Vinkkejä annettiin siihen, mitä he voisivat seuraavaksi tehdä ja miten he voisivat rikastuttaa lasten leikkejä entisestään. Ryhmä toteuttikin seuraavaksi kaikkien lasten ja kasvattajien yhteisprojektina krokotiili askartelun, jota he saivat leikeissään myös hyödyntää. Myös toukkia ja meduusoja lapset lähtivät kasvattajien aloitteesta askartelemaan, ja näitä he myös ripustivat ja kiinnittivät yhdessä ryhmätilaan niin, että ne edelleen innostaisivat lapsia tulevissa leikeissä.

Ryhmän kasvattajat olivat innostuneita tästä temasta ja valitusta toiminnasta, joten koko projektin ajan he ohjasivat lapsia aktiivisesti eläinaiheisiin leikkeihin ja antoivat lapsille uusia ulottuvuuksia leikkeihinsä. Seurantatilanteissa annettiin myös kasvattajille muutamia konkreettisia vinkkejä, miten he pystyisivät kannatella ja rikastuttaa lasten leikkejä ennestään vielä paremmin.

Leikin kulkuun ja sen sujuvuuteen vaikutti myös merkittävästi se, ettei lasten tarvinnut siivota leikkejä pois. Lapset saivat jättää eläinleikkeihinsä liittyvät lelut ja tavarat levälleen leikin katketessa, jolloin lasten oli seuraavassa vapaassa hetkessä helpompi tarttua samaan leikkiin uudelleen. Tämä seikka oli yksi oleellisimmista tekijöistä sen suhteen, että opinnäytetyön toiminnallinen osuus onnistui niin hyvin.

6.6 Leikin lopetus

Leikin lopettamisesta kerrottiin lapsille avoimesti, sillä lopetus toteutettiin yhteisenä tapahtumana, jossa kaikki ryhmän lapset olivat mukana. Lapsille kerrottiin, että nyt on tullut leikin lopetuksen aika ja eläinten on aika lähteä tästä eläintarhasta toiseen eläintarhaan. Järjestettiin yhteisen leikki, jonka tarkoituksena oli lopettaa opinnäytetyön toiminnallinen osuus. Tärkeää oli, että jokainen ryhmän jäsen pääsee osalliseksi pitkäkestoisen leikin lopettamaan osuuteen.

Jaoimme jokaiselle lapselle oman roolin leikissä. Osa lapsista leikki eläimiä, toiset eläintenhoitajia, yksi toimi eläintarhan johtajana, yksi vastasi eläinten aitausten purkamisesta ja toimi rakennusmestarina ja kaksi lasta leikki eläinlääkäreitä. Rakennusmestari purki eläinhoitajien avulla kaikki eläimille rakennetut aitaukset ja uudelleen rakensi ne laivaan valmiiksi odottamaan eläimiä. Sillä aikaa eläinlääkärit tarkistivat eläimet, jotta he olisivat terveitä ja kyllin jaksavia lähtemään laivamatkalle. Osa eläintenhoitajista jakoi eläimille ruuat, jotta ne jaksavat matkustaa pitkän matkan uuteen kotiinsa, jonka jälkeen he lastasivat kaikki eläimet lähtevään laivaan. Eläintenhoitajat hyvästelivät eläimet, kun he lähtivät kohti uutta kotiaan. Tämän loppuleikin jälkeen siivottiin yhdessä kaikki tähän leikkiin liittyvät tavarat pois ryhmän toimintaympäristöstä.

6.7 Kasvattajien rooli leikin aikana

Kasvattajilla on pitkäkestoisessa leikissä tärkeä rooli leikin tukemisessa sekä sen rikastuttamisessa. Kasvattajien on tärkeä antaa leikkien aikana lapsille paljon ehdotuksia, mitä he voisivat seuraavaksi leikissään tehdä tai mihin suuntaan leikkiä kannattaisi ehkä lähteä viemään. He antavat leikeissä lapsille uusia näkökulmia ja suuntia, joihin lasten on helppo tarttua leikin tiimellyksessä.

Kasvattajien ehkä tärkein tehtävä pitkäkestoisessa leikissä on pyrkiä takamaan jokaiselle lapselle tilaa leikeissä ja kannustaa lapsia osallistumaan

toisten lasten leikkeihin. Jokaiselle lapselle on tarjottava tasavertainen mahdollisuus osallistua ryhmän leikkeihin ja siinä kasvattajille on iso ja vastuullinen rooli. Kannustaminen ja leikkeihin osallistaminen ovat myös niitä elementtejä, joilla kasvattajat voivat tukea lasten osallistumista ja jaksamista samoissa leikeissä.

6.8 Lasten ja kasvattajien palaute

Loppuleikin jälkeen lapsilta ja kasvattajilta kysyttiin opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen palautetta. Lapsilta kysyttiin peukkuäänestyksellä mielipidettä sekä annettiin mahdollisuus kertoa omia ajatuksia leikeistä. Kasvattajilta kysyttiin puolestaan suullisesti palautetta ja kirjattiin ylös muistiinpanoiksi.

Lapsilta kysyttiin, tykkäsivätkö he kyseisestä teemasta, oliko eläimillä kiva leikkiä ja onnistuivatko leikit eläinteeman ympärillä yhdessä kavereiden kanssa. Lapset saivat äänestää leikin onnistuneisuutta peukullaan, ylös nousnut peukku tarkoitti kyllä, vakaasuorassa oleva peukku kertoi siitä, ettei lapsi osannut sanoa ja alaspäin osoittava peukku tarkoitti ei vastausta. Yleisesti ottaen kaikki lapset pitivät valitusta teemasta ja yhteisistä leikeistä. 2–3 lasta vastasi, ettei tykännyt valitusta teemasta, eikä kaikista yhteisistä leikeistä. Kaiken kaikkiaan lapset kertoivat pitäneensä eläinleikeistä, innostuneensa leikeistä ja leikkimisen olleen kivaa.

Kasvattajalta kysyttiin suullisesti palautetta siitä, mitä mieltä he olivat valitusta teemasta, leikin sujuvuudesta ja koko prosessista yleisesti. Kysyttiin myös, jäikö jokin asia mietityttämään ja olisiko jossakin ollut vielä parantamisen varaa. Jokainen kasvattaja tykkäsi kovasti valitusta teemasta, se oli heidän mielestään lapsia innostava ja he kertoivat, että luultavasti juuri tämä oli yksi niistä tekijöistä, että lapset jaksoivat leikkiä saman teeman ympärillä useita viikkoja. Kasvattajat kertoivat leikkien sujuneen hyvin ja johdattelun ja neuvomisen leikkien keskellä olleen yllättävän helppoa ja sujuvaa. He myös mainitsivat, että vaikka virallisesti oli käyty lopettamassa leikki ryhmässä, olivat lapset edelleen jatkaneet leikkejään saman teeman ympärillä.

Joten kasvattajat olivat todella tyytyväisiä siihen, mihin teemaan oli loppujen lopuksi päädytty, sillä se oli innostanut niin lapsia kuin kasvattajiakin uusiin leikkeihin ja askarteluihin.

Kasvattajat kertoivat myös, että olisivat toivoneet meidän käyvän ryhmässä vielä useammin seuraamassa leikkejä ja antamassa vielä enemmän vinkkejä ja tapoja rikastuttaa leikkejä. Vallitseva Covid-19 asetti valitettavasti tiukat rajoitteet sille, kuinka paljon pystyttiin ryhmässä vieraillla. Itsekin toivottiin, että vinkkien antaminen kasvattajille olisi ollut enemmän konkreettisia välineitä toiminnan aikana. Tilanteen takia näin ei kuitenkaan pystynyt tekemään. Kokonaisuudessaan teemasta, aiheesta ja tavasta toteuttaa pitkäkestoista leikkiä tykättiin niin lasten kuin kasvattajienkin keskuudessa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa pitkäkestoinen leikki yhdessä päiväkotiryhmän kasvattajien ja lasten kanssa. Toiminnan tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa leikki yhdessä lasten kanssa niin, että he pääsevät osalliseksi jokaiseen vaiheeseen. Pitkäkestoisesta leikin tarkoituksena oli opettaa lapsille pitkäjänteisyyttä ja antaa heille osallisuuden kokemuksia päiväkodin toiminnassa.

Toiminnan tavoitteena oli tuottaa kasvattajille toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta selkeärakenteinen opas, jonka avulla kasvattajat voisivat myös tulevaisuudessa tuottaa ja toteuttaa samantyyllisiä projekteja yhdessä lasten kanssa. Toiminnan tarkoituksena oli osallistaa projektiin niin lapset kuin kasvattajat. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka kasvattajat voivat rikastuttaa ja kannatella lasten leikkiä mahdollisimman pitkäkestoiseksi. Prosessin aikana kasvattajille pyrittiin antamaan myös vinkkejä siihen, miten toimintaa voisi edistää ja kuinka he voisivat kannatella leikkiä jatkumaan vielä pidempään. Toisin sanoen, kuinka kasvattajat onnistuvat innoittamaan lapsia samaan leikkiin uudelleen ja uudelleen. Osallistamalla lapsia projektin joka vaiheessa, pyrittiin siihen, että saadaan toiminnasta mahdollisimman lapsilähtöistä ja lasten mielenkiinnon kohteita tukevaa toimintaa. Näin opinnäytetyön tavoitteet pitkäkestoisesta leikistä ovat paremmin saavutettavissa.

Opinnäytetyön tavoitteissa onnistuttiin hyvin, sillä toiminnassa saatiin luotua ja toteutettua kaikkia lapsia yhteisesti kiinnostava leikki. Leikkiä tapahtui noin kuukauden verran ja niin lapset kuin kasvattajat olivat motivoituneita jatkamaan leikkiä pitkäjänteisesti. Lapset leikkivät ryhmän eri tiloissa, hyödyntäen näin ryhmän isoja tiloja. Vaikka lapset olivat pääsääntöisesti jaettu pienryhmiin eri tiloihinsa, leikittiin jokaisessa tilassa jollain tavalla eläintemaista leikkiä. Jokaisella lapsella oli siis tasavertainen mahdollisuus leikkiä eläinleikkejä, riippumatta siitä, missä tilassa he leikkivät. Pienryhmätoiminnalla pyritään siihen, että leikit pysyvät rauhallisina ja näin ollen jokaiselle

pyritään takaamaan omaa leikkitilaa. Pienryhmissä mahdollisuus konfliktitilanteisiin myös pienenee, joka takaa jokaiselle leikkijälle leikkirauhan. Leikin aikana paljastui, että lapset eivät ole tottuneet leikkimään samaa leikkiä useita päiviä peräkkäin. Osa lapsista jaksoi pitää mielenkiinnon yllä samoihin elementteihin koko projektin ajan, mutta osan kiinnostus eläinleikkeihin ei riittänyt koko kuukaudeksi.

Yhtenä opinnäytetyön tärkeimmistä tehtävistä oli toiminnallisen osuuden aikana pystyä antamaan kasvattajille vinkkejä siitä, miten he pystyvät kannattelemaan lasten leikkiä. Tässä asiassa olisi voitu onnistua paremmin ja antaa vielä enemmän ja monipuolisemmin vinkkejä ja ehdotuksia leikin kannatteluun. Tämän menetelmän toteuttamiseen vaikutti kuitenkin suuresti se, että Covid-19 pandemia laajeni syksyn ja alkun talven 2020 aikana kunnassa. Uudet tiukemmat rajoitukset asettivat työn toteutuksen hankalaan tilanteeseen, sillä vierailu ryhmässä oli haastavaa. Tarkoituksena oli päästä seuraamaan useammin leikkiä ja tukea kasvattajia heidän prosessissaan leikin kannattelijoina. Näiden resurssien ja mahdollisuuksien puitteissa kokonaisuudessa onnistuttiin kuitenkin hyvin.

Toiminnallisen osuuden onnistuminen ja sujuvuus koettiin hyvin toteutuneena ja tätä kokemusta tukevat myös palautteet, joita saatiin lapsilta sekä kasvattajilta. Molemmilta osapuolilta saadut palautteet olivat positiivisia ja monesti mainittiin teeman valinnan olleen ryhmälle juuri se oikea. Saatiin myös kehuja valmisteluista sekä toiminnan toteuttamisesta, mikä edelleen tukee ajatusta onnistuneesta projektista.

Pitkäkestoinen leikki opetti monelle ryhmän lapselle pitkäjänteisyyttä, sillä valitettavasti monet nykypäivän lapset eivät ole tottuneet leikkimään samaa leikkiä useana päivänä peräkkäin. Lapset oppivat, että välillä on hyvä keskittyä vain yhteen teemaan ja sen ympärille rakennettuun leikkiin. Tämän opinnäytetyön toiminnallinen osuus edesauttoi monen lapsen ymmärrystä pitkäkestoisesta leikistä ja sen etenemisestä. Tällainen leikkimuoto edesauttaa leikin laajenemisen ja rönsyilyyn moneen suuntaan valitun teeman

puitteissa. Lapset saivat kokea osallisuuden tunnetta, tunnetta kuuluvansa johonkin ryhmään. Jokaisen lapsen on tärkeä saada osallisuuden kokemuksia, sillä ne luovat lapselle olon, että he kuuluvat johonkin. Tämä leikki edesauttoi myös monen lapsen osallisuuden kokemusta.

Tärkeänä huomiona pidettiin sitä, että vaikka ryhmän lapset ovat tottuneet toimimaan ja leikkimään useimmin pienryhmissä, onnistuu heiltä myös yhteinen koko ryhmän kattava leikki. Koettiin, että lapset oppivat isossa ryhmässä myös uusia kaveritaitoja, kuten ottamaan toiset lapset entistä paremmin huomioon sekä antamaan tilaa leikeissä myös tovereilleen. Isossa ryhmässä toimiminen opettaa päiväkotikäiselle paljon ja se on hyvää harjoitusta pian alkavaan esi- ja peruskoulupolulle.

Askartelujen osuus leikissä oli mielestämme yllättävän tärkeää. Yllätyimme itsekin, kuinka paljon askartelut motivoivat niin lapsia kuin kasvattajia leikkeihin. Opinnäytetyö osoitti niin lapsille kuin kasvattajille, että myös isommat yhteistyöprojektit koko ryhmän kesken ovat tärkeä osa laadukasta pedagogiikkaa ja varhaiskasvatusta. Tällaiset projektit opettavat lapsille toimimista isossa ryhmässä sekä pitkäjänteisyyttä toimia ja leikkiä valitun teeman ympärillä. Koettiin myös kasvattajien saavan oivalluksia tuotetuista askarteluista. Jokaisen lapsen ei aina tarvitse tehdä samanlaista askartelua toisen kanssa, vaan lapset saavat enemmän toteuttaa itseään ja luoda askarteluja sen pohjalta mistä he ovat kiinnostuneita.

Leikin aikana oli mukava huomata, että ryhmässä on lapsia, jotka omaavat hyvät sosiaaliset taidot sekä kaveritaidot. Näitä taitoja he varmasti oppivat myös leikkien aikana lisää. Kasvattajat kertoivat, että vaikka leikki olikin ryhmässä virallisesti lopetettu, oli se lasten mielestä niin mielenkiintoinen, että he ovat omaehtoisesti jatkaneet leikkejä ja askarteluja eläinteeman ympärillä. Tämä tukee ajatusta siitä, että huolellinen esityö ja suunnittelu, ovat avainasemassa siinä, että pitkäkestoisesta leikistä saadaan myös laadullisesti hyvä ja kestävä kokonaisuus.

Toiminnallinen opinnäytetyö opetti ryhmän kasvattajille, että on mahdollista toteuttaa ja järjestää koko ryhmän kanssa pitkäkestoista toimintaa hyvin tu-
loksin. Opinnäytetyö antoi myös varmasti aihetta miettiä tulevaisuutta aja-
tellen, jos samantyylistä toimintaa ja projektia voisi lähteä toteuttamaan uu-
delleen. Tässä projektissa teeman valinta osui nappiin ja se innosti lapset
mukaan leikkeihin. Teeman ympärille saatiin luotua pitkäkestoista leikkiä ja
sen jatkuvuutta edesauttoi myös se, että kasvattajat jaksoivat tehdä tavoit-
teellisesti töitä sen eteen, että lapset jakaisivat pitkäjänteisesti toteuttaa sa-
man teeman ympärillä olevaa leikkiä. Projekti opetti ja antoi kasvattajille
eväitä tulevaisuuden leikkeihin ja niiden rikastuttamiseen.

Yhtenä tavoitteena oli pystyä antamaan toiminnallisen osuuden aikana
konkreettisia vinkkejä kasvattajille siitä, miten he voisivat lähteä kannattele-
maan lasten leikkejä. Tässä tavoitteessa olisi voinut onnistua paremmin.
Esimerkiksi toiminnan aikana olisi käyty kasvattajien kanssa enemmän kes-
kustelua uusista esille nousseista ideoista. Myös toiminnan vetäjinä ja to-
teuttajina olisi luotu etukäteen jonkinlainen työkalupakki, jossa olisi ollut
konkreettisia esimerkkejä siitä, miten kasvattajat olisivat voineet kannatella
leikkejä enemmän.

Toiminnan aikana koettiin, että koko prosessin ajan saatiin tukea myös työ-
kentältä kasvattajien toimesta. Prosessin aikana jaettiin tukea puolin ja toi-
sin, joka tuki kokonaisuutta koko toiminnan aikana. Keskustelua olisi voinut
käydä vielä enemmän sekä pitää yllä avointa dialogia puolin ja toisin, jotta
käsitys ryhmän leikkien tapahtumista ja leikin luonteesta olisi välittynyt pa-
remmin. Tähänkin Covid-19 pandemian koettiin vaikuttaneen, sillä ryhmän
toiminnan seuraaminen niin tiiviisti kuin alun perin oli ajateltu, ei voinut to-
teutua toivotulla tavalla. Tätä olisi voinut paikata tiiviimmällä keskusteluyh-
teydellä ryhmän kasvattajien kanssa.

7.1 Oppaan rakenne

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden päätteeksi, koottiin kasvattajien käyt-
töön yksinkertainen opas, johon on koottu selkeä runko pitkäkestoisen leikin

suunnittelemisesta ja toteuttamisesta. Opas on koottu mahdollisimman yksinkertaiseksi rungoksi, jotta sitä olisi helppo käyttää tulevaisuudessa. Oppaan tarkoituksena on antaa kasvattajille selkeä malli siitä, mitä tulee ottaa huomioon, kun lähdetään suunnittelemaan ja toteuttamaan pitkäkestoista leikkiä lapsia osallistaen. Oppaassa on myös malli siitä, miten lasten osallisuutta projektissa voi toteuttaa ja tukea.

Oppaaseen on koottu keskeisiä elementtejä siitä, mitä pitkäkestoisessa projektissa on otettava huomioon. Alkuun on kirjattu kasvattajien luettavaksi taustaa pitkäkestoisten projektien ja leikkien vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Varhaiskasvatuksen perusteet korostavat pitkäkestoisen leikin merkitystä lapsen leikkimaailmassa, joten myös tätä on avattu taustamateriaali osiossa. Opas on jaettu tämän jälkeen selkeiksi kokonaisuuksiksi, joita ovat leikin suunnittelu, valmistelu, toteutus sekä lopetus. Oppaan loppuun on koottu vielä selkeä ja yksinkertainen muistilista siitä, mitä tällaisen projektin läpikäyminen vaatii kasvattajalta. Viimeisenä oppaaseen on liitetty kasvattajien avuksi havainnointilomake, jonka avulla toiminnan havainnointi on helppo aloittaa toiminnan suunnittelu vaiheessa.

Suunnitteluosioon on kerätty niitä asioita, joita on tärkeä huomioida ennen kuin leikkiä lähdetään toteuttamaan, mm. lapsiryhmän havainnoiminen, lasten osallisuuden huomioiminen ja toteuttaminen, teeman päättäminen, teeman ympärillä asioiden ideoiminen sekä leikkien rajaaminen. Valmisteluosioon puolestaan on koottu elementtejä siitä, miten toteutettavasta leikistä saadaan erilaisten toimintaympäristön muutosten ja muokkausten myötä mahdollisimman pitkäkestoiseen ja pitkäjänteisyyteen tähtäävä leikki. Itse toteutus osioon on koottu mm. vinkkejä siitä, miten kasvattajat pystyvät kannattelemaan ja rikastuttamaan leikkejä niiden hiipuesssa. Lopetusosioon on koottu avainasiat leikin lopettamiselle sekä palautteen keräämiselle ja antamiselle.

Pitkäkestoisessa leikissä on tärkeää, että lapsilla on selkeänä mielessään yksi teema, jonka ympärillä leikit pyörivät. Teemavaihtoehtoja on lukuisia,

mikä vain sattuu sen hetkistä lapsiryhmään juuri sillä hetkellä kiinnostamaan. On tärkeää valita teema sen mukaan, mistä ryhmän lapset oikeasti ovat kiinnostuneita. On turha valita sellaista teemaa, joka olisi kasvattajan mielestä kiva, sillä se ei välttämättä kiinnosta lapsia ja näin ollen se ei innosta lapsia leikkimään valitun teeman ympärillä. Kasvattajien on tärkeää huomioida, että koottu opas antaa suuntaviivat pitkäkestoisen leikin suunnitteluun ja toteuttamiseen, se ei yksinään kerro mitä ja millä tavoin tai millä teemalla leikkiä lähdetään toteuttamaan.

7.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Valittaessa opinnäytetyön aihetta, kävi hyvin nopeasti selväksi, että leikistä on tehty melko paljon erityyppisiä opinnäytetöitä, joten rajausta olikin tehtävä merkittävästi. Aiheen tutkimisen ja rajaamisen jälkeen huomasimme, että varhaiskasvatuksen perusteissa korostettua pitkäkestoista toimintaa ja leikkiä on tutkittu vähän. Puhumattakaan siitä, että kyseisestä aiheesta olisi tehty opinnäytetöitä. Pitkäkestoista leikkiä olisi tulevaisuudessa tutkittava vielä enemmän ja laajemmin, sillä nyt siitä on vähän tietoa.

Pitkäkestoisesta leikistä ei löytynyt kuin muutama opinnäytetyö, joten täten aihe oli melko selkeä valinta. Vaikka tämä koettiin myös osittain haasteeksi, sillä teoriatietoa tästä aiheesta oli käytettävissä hyvin vähän. Olisi hienoa, jos pitkäkestoisesta leikistä tehtäisiin tulevaisuudessa myös enemmän teollisia tutkimuksia, joiden pohjalta olisi helppo lähteä soveltamaan käytäntöä tai uutta opinnäytetyötä, jonka aiheena olisi juuri pitkäkestoinen leikki. Tutkimuksia siitä, millaiset vaikutukset pitkäkestoisella leikillä on lapsen kasvulle ja kehitykselle, ei ole oikeastaan ollenkaan. Tätä olisi mielenkiintoista tutkia jollain tavalla.

Opinnäytetyön jatkotutkimusehdotukseksi sopisi kootun oppaan kokeilu toisessa ryhmässä tai päiväkodissa. Ryhmässä voisi olla minkä ikäisiä lapsia tahansa, sillä oppaan on tarkoitus toimia mallina jokaiselle kasvattajalle, joka työskentelee varhaiskasvatuksen maailmassa. Kokeilun jälkeen

opasta voisi vielä muokata, jos sille koetaan tarvetta. Toisena jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin tehdä tutkimusta siitä, kokevatko kasvattajat tällaisen oppaan hyödylliseksi omassa työssään. Toisin sanoen, kokevatko kasvattajat, että tämän tyylisten oppaiden tekeminen ja tuottaminen on järkevää niin, että siitä olisi todellista hyötyä varhaiskasvatuksen arjessa.

8 POHDINTA

Kun aloimme miettimään opinnäytetyötä sekä prosessia, joka meillä olisi edessämme, koimme tärkeäksi löytää sellaisen aiheen, joka kiinnostaa aidosti meitä molempia. Aluksi mielenkiintoisen ja samalla ajankohtaisen aiheen löytyminen oli vaikeaa ja ajoittain tuntui, ettei sellaista aihetta edes löydy, josta olisimme yhdessä innostuneet. Molemmille oli kuitenkin alusta asti selvää, että opinnäytetyömme tulisimme tuottamaan toiminnallisina menetelmin. Olemme molemmat käytännön ihmisiä, joten toiminnallinen opinnäytetyö kuulosti mielenkiintoiselta ja tarpeeksi haastavalta molemmille. Lopulta, kun aihe oli valittuna, koimme rajaamisen vaikeaksi. Tuntui, että rajaaminen ja juuri sen oman tarkan aiheen löytäminen oli vaikeaa ja ajoittain koimme paljon turhautumisen tunteita tämän suhteen. Loppujen lopuksi olimme todella tyytyväisiä valittuun ja löydettyyn aiheeseen, että opinnäyteprosessista tuli sen suhteen mielenkiintoinen prosessi.

Kun aihe ja toimintatapa oli löytynyt, oli seuraavana haasteena löytää sellainen päiväkotitoiminta, jossa painotettaisiin leikin merkitystä lapsen kasvu- ja kehitykselle. Halusimme tuottaa toimintaa sellaisessa päiväkodissa, jossa koetaan leikin merkitys tärkeäksi ja jossa sen uskotaan olevan tärkeä osa lapsen kehitystä. Määrätietoisesti sähköpostin välityksellä löysimme itsellemme sopivan päiväkodin, jossa niin kasvattajat kuin esimieskin olivat innostuneet aiheestamme. Kerkesimme käydä kyseissä päiväkodissa jo vierailulla ja kertomassa sekä sopimassa tulevista päivämääristä ja tapahtumista. Sitten puhkesikin maailmanlaajuinen Covid-19 pandemia, ja kaikki suunnitelmamme sekä päivämäärämme menivät uusiksi. Päiväkodilta kerrottiin, että emme saisi vierailla päiväkodissa sinä aikana, kun alun perin olimme sopineet. Lapsia oli tuona aikana päiväkodissa hyvin vähän, joten emme millään olisi pystyneet takaamaan lasten anonymiteettiä, joka tällaisessa projektissa alaikäisten lasten kanssa olisi ensiarvoisen tärkeää. Pandemian hellittäessä kesän aikana, saimme molemmat kuitenkin töitä toiselta paikkakunnalta ja näin ollen arjen sujumuuten vuoksi vaihdoimme myös

opinnäytetyön toiminnallisen osuuteen osallistuvan päiväkodin sekä ryhmän.

Uusi päiväkoti löytyi tässä kohtaa onneksi hyvinkin nopeasti. Ryhmän henkilökunta oli alusta asti kiinnostunut aiheestamme ja lähti aktiivisesti mukaan toimintaamme. Omat työmme ja omat arkemme hidastivat työtä koronan lisäksi. Olimme nimittäin sopineet syksylle 2020 havainnointiajan, jolloin menisimme päiväkotiin aloittamaan toimintaan. Valitettavasti koronatilanne kunnassamme huononi niin paljon, että vierailut toisissa ryhmissä olivat kiellettyjä ja sovittua ajankohtaa tuli taas uudelleen siirtää. Tilanne koeteli meitä moneen kertaan sekä moneen otteeseen. Oli todella haastavaa uskoa koko työn toteuttamismahdollisuuksiin. Emme kuitenkaan missään vaiheessa harkinneet uuden aiheen valintaa, sillä valitusta aiheesta oli tullut meille se kuuluisa motivaattori. Olimme itse suunnitelleet niin mielenkiintoisen projektin itsellemme, että halusimme pakostakin toteuttaa suunnitelmamme.

Kun emme päässeet tekemään toiminnallista osuutta, motivaatio teorian kirjoittamiseen ei ollut korkealla ja siitä syystä opinnäytetyö eteni tässä kohtaa melko hitaasti. Teoriaa kirjoitimme pikkuhiljaa, mutta vasta sen jälkeen, kun pääsimme joulukuussa 2020 kiinni toimintaan, alkoi myös motivaatio kasvaa kummankin mielessä. Toiminnallisen osuuden alettua, oli helpompi kirjoittaa myös teoriaa ja opinnäytetyötä ylipäätään. Kaikki nämä haasteet yhdessä aiheuttivat meille melkoisia aikatauluongelmia ja isoja haasteita, nimittäin yhteistä aikaa juuri toiminnallisen osuuden toteuttamiselle oli kaikista haasteellisinta löytää. Itse opinnäytetyön kirjoittaminen onnistui melko vauhtomasti, sillä hyödynsimme tämän ajan mukaisesti hyödyntämään etäyhteyksiä ja näin opinnäyte eteni yhteistuumin. Näiden haasteiden vuoksi myös valmistumisemme siirtyi vääjäämättä, vaikka se ei kummankaan mieleen erityisesti ollut, mutta tässä kohtaa ei ollut muita vaihtoehtoja.

Vaikka prosessi piti sisällään paljon meistä riippumattomia vaikeuksia, olemme tyytyväisiä itseemme siinä suhteessa, että emme missään vaiheessa olleet luovuttamassa. Meille tästä aiheesta oli ehtinyt muotoutua tärkeä ja halusimme ehdottomasti sen jossain vaiheessa toteuttaa. Alkuperäistä suunnitelmaa pitikin siis vähän muuttaa ja muokata, mutta lopputulokseksi näiden aikataulujen ja resurssien puitteissa saimme aikaan oivallisen toiminnallisen osuuden. Pääsimme toteuttamaan itseämme ja tutustumaan vielä lähemmin työkenttään kasvattajien tuella.

Kaiken kaikkiaan korvaamaton tuki, jota saimme kentältä, oli yksi avaintekijä, että saimme ison motivaatio piikin tämän opinnäytetyön toteuttamiseen ja kirjoittamiseen. Opinnäytetyö prosessi kokonaisuudessaan opetti meille vastoinkäymisten kohtaamista, niistä selviytymistä ja väkisin jatkamista eteenpäin, edes pienen motivaatiohipun kera, joustavuutta, kärsivällisyyttä sekä motivaation etsimistä pienistäkin onnistumisista ja ilon asioista. Kokonaisuudessaan matka ei ole ollut helppo, mutta toinen toistaan tukien ja tsempten, olemme ylpeitä siitä, että teimme tämän juuri omalla tavallamme.

8.1 SWOT-analyysin toteutuminen

Osasimme prosessin alussa nimetä hyvin vahvuksiämme, ja niistä olikin prosessin kuluessa hyötyä. Koimme olevamme motivoituneita tekemään toiminnallista osuutta sekä kirjoittamaan itse opinnäytetyötä. Kiinnostus ja halu oppia ja kehittää itseämme auttoi meitä jaksamaan prosessin läpi. Toiminnallinen osuus oli kiinnostavaa ja opettavaista, sillä saimme kovasti tukea yhteistyötaholtamme. Vaikka vahvuuksina koimme ison motivaation alaa kohtaan, koki se kolauksen siinä vaiheessa, kun projektin aloittaminen lykkääntyi vallitsevan Covid-19 pandemian vuoksi. Motivaatiotamme koeteltiin, mutta työparilta saadun tuen avulla jaksosimme puskea projektin läpi.

Heikkouksiksi olimme nimenneet mm. asioiden priorisoinnin sekä elämäntilanteiden yhteensovittamisen, joista eniten heikkoudeksi osoittautui juuri

asioiden priorisoiminen. Opinnäytetyön aikana molemmat tekijät saivat päiväkodista pitempi aikaisen sijaisuuden, joten asioiden priorisoiminen töiden tekemisen ja opinnäytetyön kirjoittamisen välillä oli ajoittain haastavaa. Eri-laiset elämänvaiheet eivät nousseet loppujen lopuksi niin isoksi haasteeksi, kuin etukäteen olimme ajatelleet. Tähän vaikutti juuri se, että molemmat tekijät siirtyivät työelämään. Työelämään siirtyminen nosti kuitenkin aikataulu- lujen yhteensovittamisen ongelmaksi ja ajoittain tässä oli haasteita.

Mahdollisuuksiksi kirjatut asiat olivat todellakin mahdollisuuksia. Saimme tehdä työtä yhdessä ryhmän kasvattajien kanssa ja saimme heiltä tukea haastavissa tilanteissa. Kasvattajat loivat meihin uskoa niissä tilanteissa, kun oma uskomme oli loppumassa. Jo SWOT -analyysiä kirjoittaessa huomasimme aiheemme olevan ajankohtainen, mutta viimeistään kentällä näimme, kuinka ajankohtainen valittu aiheemme todella oli. Aihetta ei ollut tutkittu viime vuosina juuri ollenkaan, joten saimme arvokasta tietoa pitkä- kestoisen leikin suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioimisesta toiminnalli- sen osan aikana. Saimme luoda projektin toimesta jotain täysin uutta, joka oli myös kentän kasvattajien mielestä antoisa kokemus. Saimme luotua kas- vattajille työvälineen, joten tässä koemme onnistuneemme hyvin.

Yhdeksi uhaksi olimme kirjanneet yllättävät elämänmuutokset, jonka saim- mekin kokea ehkä isommassa ja laajemmassa mittakaavassa kuin olisimme osanneet edes kuvitella. Emme olisi osanneet odottaa sitä, miten maailman- laajuinen tilanne muuttuu muutamassa kuukaudessa. Kun Covid-19 pande- mia levisi, jouduimme peruuttamaan monia jo etukäteen sovittuja asioita ja siirtää nämä tapaamiset tulevaisuuteen. Tämä loi tietysti painetta aikataulu- luongelmille, jonka vuoksi jouduimme siirtämään lukuisia kertoja sovittuja tapaamisia. Aikatauluongelmiin lisänsä loi vielä se, että molemmat tekijät siirtyivät työelämään, jolloin aikataulujen yhteensovittaminen niin päiväko- din kanssa kuin keskenämme oli haastavaa. Uhat toteutuivat isossa mitta- kaavassa, mutta niistä ei tullut meille ylitsepääsemättömiä, vaan tsemppa- simme yhdessä asioita eteenpäin.

8.2 Eettisyys

Eettisyys oli meille tärkeä osa sosiaalialan, mutta myös opinnäytetyö prosessin kannalta. Eettisyys kulki työssämme sekä työtavoissamme koko ajan mukana.

Opinnäytetyön toiminnallisessa prosessissa kunnioitimme jokaista osallistujaa sellaisena kuin he olivat, kohtasimme heidät yksilöllisesti sekä huomioimme tutkimukseen yleisesti liitettävät periaatteet. Koska teimme opinnäytetyömme päiväkotiin, oli eettisyyden kannalta erityisen tärkeää, että lasten sekä kasvattajien tietosuoja säilyi koko tutkimuksen ajan. Ennen kuin lähdimme tutkimaan mitään, oli varmistettava, että olemme anoneet asianmukaisen tutkimusluvan sekä sen saaneet, mutta olemme ottaneet huomioon myös kaikki mahdolliset luvat työskennellä ja osallistaa lapsia opinnäytetyöhömmä. Ennen työn aloittamista, oli eettisesti oikein sopia myös aikatauluista, ohjauksesta, mahdollisista kustannuksista ja niiden korvauksista, tausta-aineistoista ja niiden käyttöoikeuksista sekä salassapitovelvollisuuksista. (Ammattikoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020.)

Eettisiä periaatteita oli noudatettava riippumatta siitä, mikä tutkittavan ikä oli. Alaikäisten tutkimiseen liittyy aina tietyt eettiset periaatteet. Jos tutkittavana on alaikäinen, häntä on informoitava tutkimukseen liittyvistä asioista ikätasonsa mukaisesti. Myös alaikäisen huoltajia tulee informoida. Huoltaja tai lapsen muu laillinen edustaja päättää alle 15-vuotiaan osallistumisesta tutkimukseen. Huoltajan antaman suostumuksen jälkeen lopullinen päätös tutkimukseen osallistumisesta on lapsella itsellään. Alaikäisten tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuutta on aina kunnioitettava. Osallistuminen tutkimukseen keskeytettävä, mikäli se on alaikäisen edun ja tahdon vastaista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019.)

Tutkimuksissa on aina muistettava yleiset tutkimuseettiset ohjeistukset ja toimittava niiden mukaisesti. Nykypäivänä tietosuoja lainsäädäntö asettaa todella tiukat raamit henkilöiden salassapitoon, yksityiseen ja sen suojaan.

Tämä on yksi tärkeimmistä eettisyyteen liittyvistä asioista, joka on muistettava läpi koko tutkimuksen. Opinnäytetyön sekä siihen liittyvien tuotosten julkaisusta ja käyttöoikeuksista on myös hyvä sopia ennen tutkimuksen aloittamista niin, että molemmat osapuolet ovat sen hyväksyneet. (Ammattikoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020.)

Tutkimuksen suunnitelmavaiheessa täytyi tietää, mitä lupia piti anoa ja mistä niitä saa anoa. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä oli tehtävä selväksi kohteluun ja oikeuksiin liittyvät oikeudet osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseen. Opinnäytetyössämme kohteena olivat lapset, joten vanhemmilta oli kysyttävä lupa lasten osallistumisesta ja heille oli tehtävä selväksi, mitä tutkimuksessa tapahtuu, miten se etenee ja mitä sillä pyritään saamaan aikaan. (Ammattikoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020.)

8.3 Ajankohtaisuus

Koemme valinneemme opinnäytetyön aiheemme omia mielenkiinnon kohteita kuunnellen ja rauhassa miettien. Valitsemamme aihe on todella ajankohtainen, sillä uusimmissa Varhaiskasvatuksen perusteissa korostetaan pitkäkestoisen leikin merkityksestä lapsen kehityksessä. Pitkäkestoisesta leikistä ja sen tärkeydestä on puhuttu myös kentällä viime vuosina paljon. Varhaiskasvatuksen perusteet korostaa myös lasten osallisuuden tukemista sekä lasten osallistamista päiväkodin arkeen ja toiminnan suunnitteluun. Tutkittuamme asiaa ja aihetta, huomasimme, ettei pitkäkestoisesta leikistä ole juurikaan tehty opinnäytetöitä tai jos on, ne on tehty 1–3-vuotiaiden lasten ryhmissä. Pitkäkestoista leikkiä ei ole tutkittu tai toteutettu opinnäytemielessä oikeastaan ollenkaan 3–5-vuotiaiden ryhmissä. Aiheemme oli siis mielestämme erittäin ajankohtainen tämän hetken varhaiskasvatuksessa.

LÄHTEET

Ammattikoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 23.2.2021. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINNÄYTETÖIDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Kymäläinen, H-R., Lakkala, M., Carver, E. & Kamppari, K. 2016. Opas projektityöskentelyyn. Viitattu 12.11.2020. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160099/Opas_projektity%C3%B6skentelyyn_2016.pdf?seq

Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2017. Leikin käsikirja. Jyväskylä. PS-kustannus.

Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki. Tammi.

Holvi, 2020. Mikä on SWOT-analyysi? Viitattu 17.11.2020. <https://www.holvi.com/fi/holvipedia/yrittajyy/swot/vahvuudet-heikkoudet/swot-matriisi/>

Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2001. Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia, 158–183. Toim. Karila, K. Kinos, J. Virtanen, J. Jyväskylä. PS-kustannus.

Jensen, M. 2013. Lektorier. Lund. Studentlitteratur AB.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyden varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Pedatieto.

Karrasch, M., Lindblom-Ylänne, S., Niemelä, R., Päivänsalo, T-M & Tynjälä, P. 2011 a. Lukion psykologia 1. Helsinki. Otava.

Karrasch, M., Lindblom-Ylänne, S., Niemelä, R., Päivänsalo, T-M & Tynjälä, P. 2011 b. Lukion psykologia 2. Helsinki. Otava.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva. PS-kustannus.

Kronqvist, E-L. 2017. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja, 10–28. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS-kustannus.

L540/2018. Varhaiskasvatuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädös. Viitattu 12.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Lidp446370960>

Leikkipäivä.fi. 2021. 1–3-vuotiaiden lasten esineleikit, roolileikit ja sääntöleikit. Verkkojulkaisu. Viitattu 25.2.2021. <https://leikkipaiva.fi/wp-content/uploads/1%E2%88%923-vuotiaiden-lasten-esineleikit-roolileikit-jas%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6leikit.pdf>

Muonion lukio -leikin muodot. 2019. Kehityopsykologia. Viitattu 14.1.2021. <https://peda.net/muonio/muonion-lukio/oppiaineet/psykologia/ps6-2019/leikin-muodot:file/download/baa55d93970887de9a4bce3e7dc16bc9ac44ab9c/Leikin%20muodot.pdf>

Niemi, A. & Pietilä, I. 2012. Opinnäytetyö. Lasten osallisuuden kokemuksia päiväkodissa. Viitattu 11.11.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49362/Ansa_Niemi_lina_Pietila.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nieminen, A. 2016. Opinnäytetyö. Vapaan ja pitkäkestoisen leikin mahdollisuudet ja rajoitukset päiväkotiryhmässä. Viitattu 11.11.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116623/Nieminen_Anina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nilsson, M., Grankvist, A-K., Johansson, E., Thure, J. & Ferholt, B. 2018. Lek, lärande och lycka. Lekande och utforskande i förskolan. Malmö. Gleerups.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä. PS-kustannus.

Näappä-Rantanen, B. 2018. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Leikin kautta kohti osallisuutta. Viitattu 26.2.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/159532/Birgitta_Naappa-Rantanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetushallitus, 2020. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 13.11.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus#d7b1fb1b>

Ruti, M. 2019. Opinnäytetyö. YHTEINEN LEIKKIPUSSI -Lasten osallisuuden edistäminen alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmässä. Viitattu 12.11.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/169339/Ruti_Minna_2019_05_14.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Ruuska, K. 2007. Pidä projekti hallinnassa. Suunnittelu, menetelmät ja vuorovaikutus. Helsinki. Talentum.

Saastamoinen, M., Vähä, T., Ypyä, J., Alahuhta, M. & Päätaalo, K. 2018. Toiminnallisen opinnäytetyön oppimiskokemukset. Viitattu 13.1.2020 <http://www.oamk.fi/epooki/2018/toiminnallinen-opinnaytetyo/>

Suomen riskienhallintayhdistys ry, 2020. Nelikenttäanalyysi -SWOT. Viitattu 17.11.2020. <https://pk-rh.fi/tools/swot.html>

Särkkä, S. 2012. Pro gradu -tutkielma. Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä. Viitattu 13.1.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/83588/gradu05924.pdf?sequence=1&isallowed=y>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 23.2.2021. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja, 38–55. Toim. Hujala, E. Turja, L. Jyväskylä. PS-kustannus.

Törölä, H. 2018. Lasten leikkiäitojen kehitysvaiheet, ja mitä tehdä, jos leikki estyy. Viitattu 27.1.2021. <https://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2018/11/JULKAISU-Helena-Torola-2018.pdf>.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Määräykset ja ohjeet. Opetushallitus. Viitattu 22.9.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki. Lasten Keskus

Visma Solutions Oy. 2019. Projektin vaiheet aloituksesta päätökseen. Viitattu 12.11.2020. <https://psa.visma.fi/blog/projektin-vaiheet/>

YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista. 1989. Viitattu 14.12.2020. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1. Saatekirje vanhemmille

HYVÄT VANHEMMAT

Olemme kaksi neljännen vuoden sosionomiopiskelijaa Vaasan ammattikorkeakoulusta, Maria Sippola ja Jenni Suomela. Tarkoituksenamme on toteuttaa tämän talven aikana (joulutammikuu) opinnäytetyöhömmme liittyvää toiminnallista osuutta lapsenne varhaiskasvatusryhmässä.

Tarkoituksenamme on suunnitella yhdessä lasten kanssa leikki, joka kestäisi mahdollisimman pitkälle. Yritämme yhdessä lasten kanssa löytää sellaisen aiheen, joka kiinnostaisi jokaista ryhmän lasta sekä innostaisi heitä jatkamaan leikkiä mahdollisimman kauan. Pitkäkestoinen leikki on samankaltaista leikkiä kuin tavallinen leikki. Merkittävimmät erot ovat leikin kestossa sekä leikin suunnitelmallisuudessa. Pitkäkestoinen leikki yleensä suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lasten kanssa. Leikin on tarkoitus jatkua useita viikkoja, ja siksi on tärkeää, että löydämme yhteisen, kaikkia lapsia kiinnostavan aiheen. Pitkäkestoisen leikin tarkoituksena on opettaa lapsille pitkäjänteisyyttä, erilaisten lasten kanssa toimeen tulemistä (kaveritaitoja), ongelmanratkaisua sekä tunnetaitoja.

Tavoitteenamme on koota opas pitkäkestoisen leikin suunnittelemisesta ja toteuttamisesta varhaiskasvatushenkilöstölle. Valmiissa työssämme ei tule olemaan lasten kuvia, ketään ei myöskään työstämme pysty tunnistamaan eikä valmiissa teoksessa käytetä osallistujien nimiä.

Aurinkoisin terveisin,

Maria Sippola (e1700845@edu.vamk.fi)

Jenni Suomela (e1700882@edu.vamk.fi)

Ilmoitathan ryhmäsi kasvattajalle XX.XX.XX mennessä, jos lapsesi EI saa osallistua opinnäytetyöhömmme.

Opinnäytetyömme ohjaajan yhteistiedot:

Aira Bragge

aira.bragge@vamk.fi

0207663606

LIITE 2. Havainnointilomake

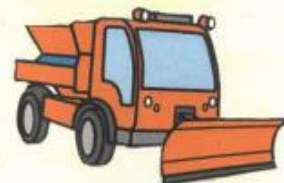
Lapset	Varhaiskasvattajat
Mitä leikkejä lapset leikkivät mieluiten? Moniako eri leikkejä leikitään?	Miten varhaiskasvattajat suunnittelevat leikkiä? Osallistuvatko lapset mukaan suunnitteluun?
Onko leikki pitkäkestoista tai esiintyykö siinä muuten jatkuvuutta, vaikka se katkeaa päivän päätteeksi?	Miten toimintaa eli leikkiä ohjataan?
Leikkivätkö tietyt lapset tietyissä paikoissa tai onko tietyt leikit tietyissä paikoissa?	Kannatellaanko leikkiä?
Leikkivätkö lapset tiettyjen henkilöiden kanssa vai vaihtuuko kaverit? Leikkiikö lapsi yksin?	Osallistuvatko kasvattajat itse leikkiin?
Millä leikkivälineillä leikitään? Onko jotkut välineet suosittuja tai hylättyjä?	Miten kasvattajat toimivat konfliktitilanteissa?

Lapset	Materiaalit, ympäristö ja rakenteet
Löytyykö lasten leikeistä yhdennäköisyyksiä ns. teemaa?	Pihaympäristö
Onko leikki vapaata vai suunniteltua?	Ulkoleikkivälineet
	Päiväkodin tilat ja toimintaympäristö
Muita muistiinpanoja:	Sisäleikkivälineet
	Päivän aikataulu

LIITE 3. Teemakuvassto

TEEMAKUVASTO

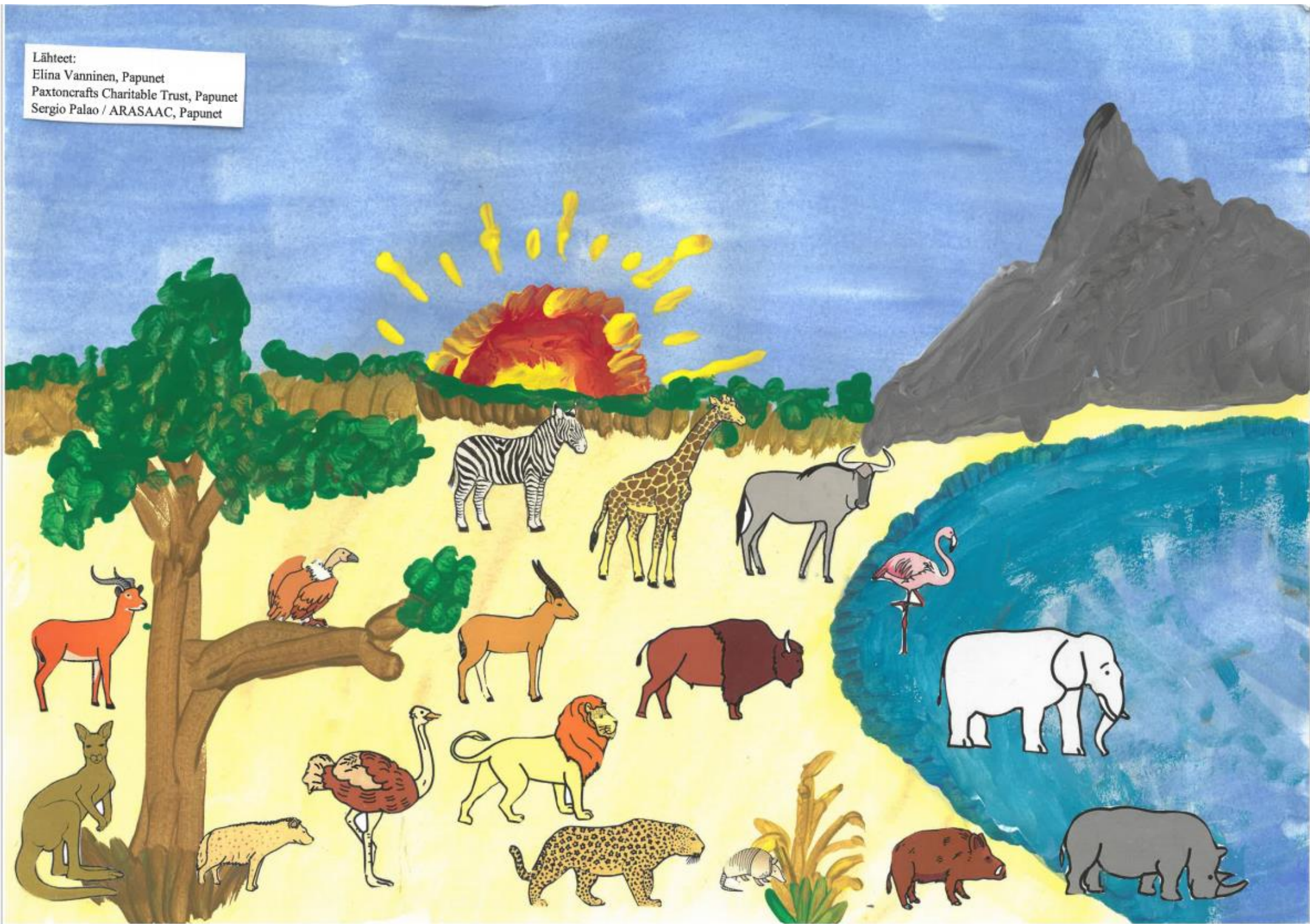
Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Paxtoncrafts Charitable Trust, Papunet
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

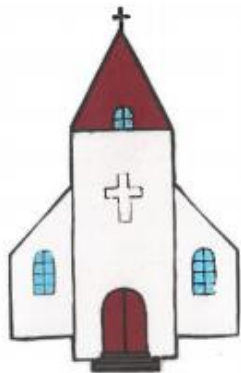
Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Paxtoncrafts Charitable Trust, Papunet
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

Lähteet:
Annakaisa Ojanen, Papunet
Elina Vanninen, Papunet
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

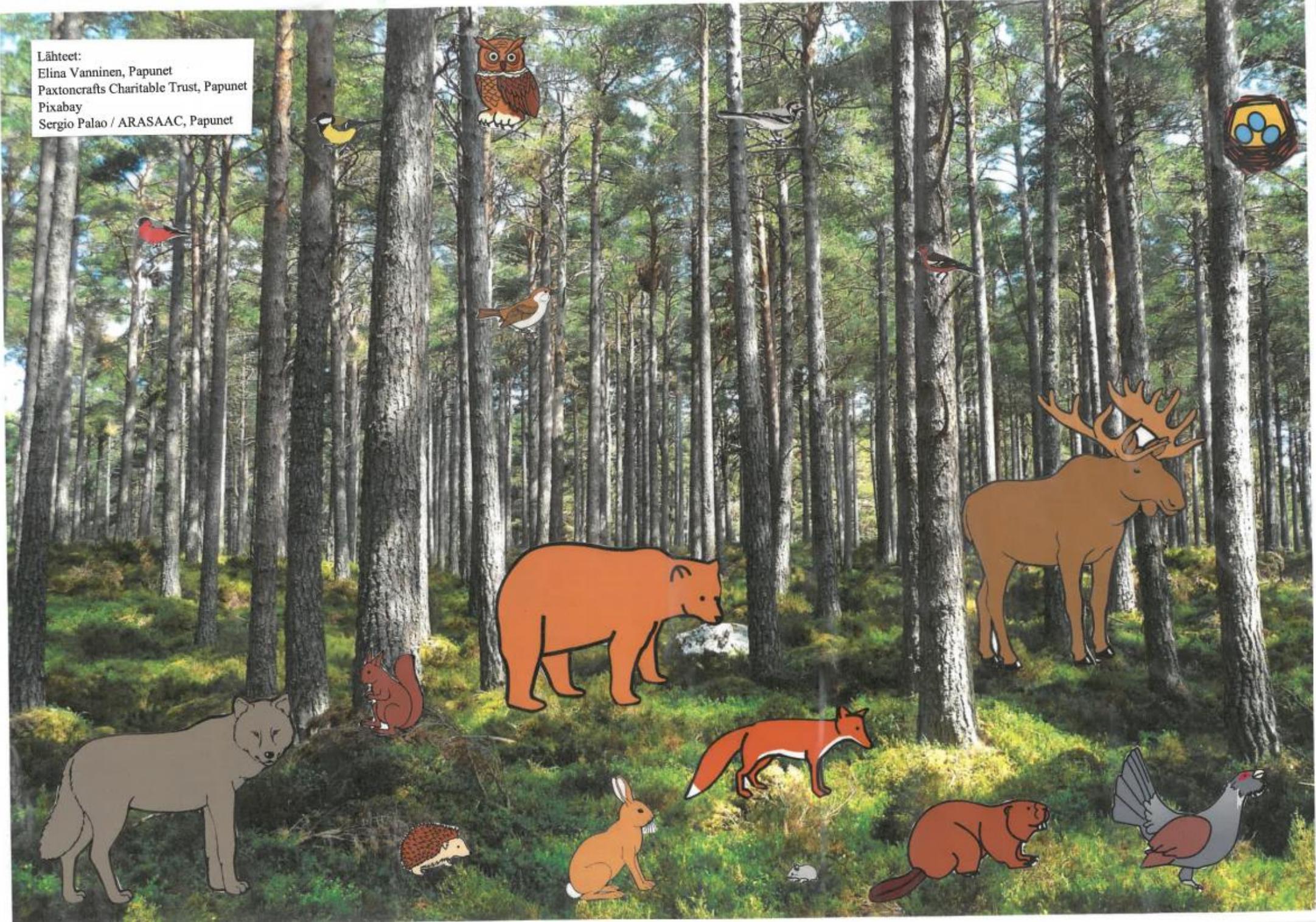
Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Kuvako, Papunet
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet
Toisot / Aleksei Zamiatin, Papunet

Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Paxtoncrafts Charitable Trust, Papunet
Pixabay
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

Lähteet:
Elina Vanninen, Papunet
Paxtoncrafts Charitable Trust, Papunet
Pixabay
Sergio Palao / ARASAAC, Papunet

Lähteet:
Annakaisa Ojanen, Papunet
Daavid Varner, Papunet
Elina Vanninen, Papunet
Paxtoncrafts Charitable Trust, Papunet

Pitkäkestoisen leikin suunnittelu ja toteutus varhaiskasvatuksessa

Opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille

OPPAAN SISÄLLYS

TAUSTATIETOA

Ohjeita oppaan käyttöön

Kasvattajan ja lasten rooli

SUUNNITTELU

Havainnointi

Lasten osallisuus

Teeman päättäminen

Ideoiminen

Leikin ääriviivat

VALMISTELU

Toimintaympäristö

Muut toiminnan osa-alueet

TOTEUTUS

Teeman mukainen leikki

Kannattelu ja leikin rikastuttaminen

Rinnakkaisleikit

LOPETUS

Leikin lopetus

Palaute ja kehitysehdotukset

LIITE 1: KASVATTAJAN MUISTILISTA

LIITE 2: HAVAINNOINTILOMAKE

TAUSTATIETOA

Pitkäkestoinen leikki on samankaltaista kuin tavallinen leikki. Pitkäkestoinen leikki on kuitenkin kestoaltaan pidempää. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että leikille varataan tarpeeksi aikaa, rauhaa ja tilaa. Lisäksi täytyy löytyä sopivia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristön täytyy olla muovautuva ja monipuolinen, sillä leikit eivät välttämättä pysy niille varatuilla alueilla. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018.)

Vehkalahti & Urho kirjoittavat puolestaan pitkäkestoisen leikin olevan tilaa ja aikaa vaativaa leikkiä, jossa tärkeimpänä pidetään sitä, ettei leikkiä tarvitse siivota pois. Pitkäkestoiselle leikille ei saa asettaa tiettyjä raameja, joihin sen on asetettava, vaan sen täytyy antaa vaeltaa ja kasvaa niin isoksi kuin leikissä on potentiaalia. Pitkäkestoinen leikki voi olla luonteeltaan moniulotteinen, jolloin leikkijöille on taattava paljon erilaista tilaa. Leikki voi yleensä muuttua ja kehittyä sen kulkiessa eteenpäin. Pitkäkestoiset leikit vaativat leikkitilalta paljon, sillä yksi avaintekijöistä pitkäkestoisen leikin jatkumiselle ja toteuttamiselle on se, että leikkitilan saa jättää siihen kuntoon, kun se leikin katketessa on jäänyt. (Vehkalahti & Urho 2013, Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen.)

Ohjeita oppaan käyttöön

Opas on tuotettu ensisijaisesti pitkäkestoisen leikin suunnitteluun ja toteutukseen varhaiskasvatuksessa. Opas auttaa myös lisäämään ja toteuttamaan lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen toiminnassa. Opasta on mahdollisuus hyödyntää myös muissa pitkäkestoisissa projekteissa, eikä ainoastaan pitkäkestoisessa leikissä. Muita projekteja suunniteltaessa ja toteuttaessa käytäntöä täytyy kuitenkin soveltaa.

Opas kannattaa lukea läpi kokonaisuudessaan ennen leikin tai toiminnan aloittamista. Näin saadaan käsitys projektin kulusta ja siihen liittyvistä toiminnoista. Jokainen vaihe on käsitelty erikseen oppaassa, joten toteutus ja eteneminen on helppoa. Loppuun on liitetty apuvälineitä toteutukseen. Kasvattajan muistilistasta on helppo tarkistaa projektin vaiheet ja seurata niiden etenemistä.

Kasvattajan ja lasten rooli

Kasvattajien rooli toiminnassa on todella tärkeä. Kasvattajan tärkein tehtävä on luoda edellytykset lasten toiminnalle ja mahdollistaa lasten osallisuus koko projektin ajan. Kasvattaja on perillä projektin vaiheista ja sen etenemisestä, etsii aktiivisesti työvälineitä ja menetelmiä toiminnan tueksi, kuuntelee ja huomioi lasten mielipiteet ja takaa jokaiselle lapselle yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua toimintaan.

Myös lasten rooli on merkityksellinen toiminnan kannalta. Toimintaa toteutetaan heidän kanssaan ja heitä varten. Heille tärkein tehtävä on ilmaista mielipiteitään kasvattajan mahdollistamin tavoin. Leikkiteemaan uppoutuminen, leikistä nauttaminen ja mielikuvituksen käyttäminen ovat lasten tärkeimpiä tehtäviä toimintaa toteuttaessa.

SUUNNITTELU

Kuten tunnettu sanonta ”Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty” osoittaa, niin pitkäkestoisen leikin toteuttaminen kannattaa aloittaa huolellisella suunnittelulla. Tällä tavoin vältytään ainakin suurimmilta kompastuskiviltä itse leikin toteutuksen aikana.

Havainnointi

Pitkäkestoisen leikin suunnittelu kannattaa aloittaa lasten leikin havainnoinnilla. Havainnoinnissa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, mitä lapset tykkäävät leikkiä, millaisia aiheita leikissä on esillä, mistä lapset keskustelevat leikkiessään. Oppaan lopussa on liitteenä havainnointilomake helpottamaan havainnointi hetkeä.

Lasten osallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelma korostaa lasten osallisuutta suunnitteluun, toimintaan ja arvioitiin. Lisäksi puhutaan paljon lapsilähtöisestä toiminnasta. Havainnointi onkin antanut meille jo paljon arvokasta tietoa lapsiryhmän mielenkiinnonkohteista ja ajankohtaisista aiheista, joita voimme käyttää apuna osallisuuden toteuttamisessa.

Osallisuutta voi toteuttaa monella eri tapaa, kunhan lasten ääni saadaan kuuluviin. Lapsia voi esimerkiksi haastatella ihan vain kyselemällä. Avuksi haastatteluun voi ja kannattaa ottaa esilaisia ryhmälle sopivia välineitä. Lelut ovat sopivia apuvälineitä, jotka helpottavat lapsia kertomaan kivoista leikeistä ja leikki aiheista. Lapset voivat myös esitellä heidän lempilelujaan päiväkodista. Lapsi voi tuoda kotoa myös oman lelun ja haastattelu voidaan toteuttaa tuodusta lelusta. Avuksi voi myös rakentaa teemakuvaston, mihin on koottu laajempia aiheita. Haastattelu toteutetaan siten, että lapset saavat kertoa kuvastonon kootuista teemoista vapaasti ihmetellen. Jos keskustelu ei suju, kasvattaja voi kysymyksin avittaa keskustelua. Lopuksi voi myös keskustella, mikä aihe kiinnosti eniten ja mitä olisi kiva yhdessä leikkiä.

Tavalla tai toisella toteutettu haastattelu on syytä dokumentoida jollain tapaa. Sen voi esimerkiksi äänittää, kuvata tai tehdä sen aikana muistiinpanoja. Näin saadaan ylös tärkeät tiedot, eikä asiat pääse unohtumaan suunnittelun ja toiminnan aikana.

Keskusteluihin asioihin on hyvä myös palata pitkin pitkäkestoisen leikin eri vaiheita, jotta pysytään päätetyissä asioissa. Esille voi nousta myös uusia näkökulmia tai ideoita leikin toteutukseen.

Teeman päättäminen

Havainnoin ja haastattelun pohjalta päätetään teema. Koska lapsia on jo havainnoitu ja heitä on kuultu, kasvattajat voivat tehdä kerätyn tiedon avulla päätöksen teemasta. Halutessaan teemalle voi hakea vielä hyväksynnän lapsiryhmältä mutta toisaalta sille ei ole tarvetta, koska teema on noussut esille heidän puheistaan ja leikeistään.

Ideoiminen

Teeman päätöksen jälkeen kasvattajat voivat koota yhteen ajatuksistaan teemaan liittyen, mitä kaikkea voisi tehdä ja miten, millaisen kokonaisuuden tästä voi rakentaa ja mitä resursseja toiminta vaatii. Kun teemaa on käsitelty kasvattajien kesken, on aika taas lasten saada äänensä kuuluviin. Ideoimisen lasten kanssa voi toteuttaa ihan keskustelemalla aiheesta. Miten he haluavat leikkiä kyseisen teeman mukaisesti ja mitä kaikkea voisi tapahtua? Miten ympäristöstä saadaan teeman mukainen? Täytyykö jotain välineitä hankkia?

Leikin ääriviivat

Ideoinnin jälkeen on syytä asettaa leikille jonkinlaiset ääriviivat, suuntaviivat tai rajaukset. Näin on helpompi pysyä valitun teeman sisällä. On myös tärkeä sopia alustava aikataulu projektin kululle. Aikaa tulee varata leikin valmistelulle ja rakentamiselle, itse leikille ja sen lopetukselle. Valmistelusta, toteutuksesta ja lopetuksesta kerrotaan tarkemmin edempänä. Ne luettuasi osaat paremmin asettaa todenmukaisen aikajanan projektille.

VALMISTELU

Myös valmistelu on tärkeä sujuvan ja onnistuneen leikin kannalta. Valmistelussa tapahtuvat asiat suunnitellaan myös etukäteen, osa kasvattajien kesken ja osa lasten kanssa.

Toimintaympäristö

Toimintaympäristö muokataan teemaan sopivalla tavalla ja leikkiin sopivia leluja korostetaan ympäristössä. Eläimiin liittyvässä teemaassa voi lisätä eläinleluja, työmaa teemassa erilaisia rakennuspalikoita ja -sarjoja tai kotileikissä kodin eri huoneita ryhmätiloihin. Tiloja voi myös koristella teemaan liittyvin askarteluin.

Muut toiminnan osa-alueet

Askarteluja kannattaa ottaa leikin tueksi. Askarteluilla voi koristella ryhmän tiloja mutta leikkiin voi myös askarrella leluja. Jokainen voi askarrella oman leikkivälineen mutta ryhmä voi tehdä myös isompia yhteisiä askarteluja, joka voi ottaa mukaan leikkiin.

Toimintaan voi sisällyttää myös teeman mukaista kirjallisuutta ja musiikkia. Teemaa voi myös hyödyntää siirtymätilanteissa, esim. eläin teemassa liikutaan kuin jokin tietty eläin liikkuu. Jos tiedossa on tulevia tapahtumia esim. kevätjuhla, voi teeman ujuttaa siihenkin, vaikka näytelmän tai muun esityksen muodossa.

TOTEUTUS

Toiminta eli leikki on koko prosessin kulmakivi ja huipentuma. Leikille tulee antaa aikaa, jotta kaikki pääsevät siihen kiinni ja löytävät oman roolinsa.

Teeman mukainen leikki

Leikin aloitus ja sujuvuus riippuu paljon ryhmästä. Jotkut ryhmät vaativat enemmän ohjausta kuin toiset. Suunnittelu ja valmistelut ovat olleet hyvä johdatus teemaan, joka on luonut hyvän pohjan lasten leikille ja sen aloitukselle. Kasvattajan täytyy edelleen havainnoida lapsia ja heidän leikkiään, jotta osaa tarvittaessa ohjata leikkiä ja ryhmää. Kasvattajat ovat mukana lasten leikissä, jotta voivat ohjalla tarvittaessa, rikastuttaa ja kannatella teemaa sekä puuttua mahdollisiin ristiriitatilanteisiin.

Leikin kannattelu ja rikastuttaminen

Prosessin aikana tulee todennäköisesti tilanteita, kun lasten mielenkiinto teemaa ja leikkiä kohtaan hiipuu. Tällöin tarvitaan kasvattajan apua kannattelemaan ja rikastuttamaan leikkiä. Koska havainnoinnista, haastatteluista ja kasvattajien ja lasten kanssa pidetyistä suunnittelupalavereista on tehty muistiinpanoja, voi niihin palata tässä vaiheessa ja poimia ideoita leikkiin. Näin löydetään nopeasti uusia näkökulmia leikkiin. Jos muistiinpanoista ei löydy sopivia ideoita, niin lasten kanssa voi keskustella, miten leikkiä voi ylläpitää. Mitä voisi seuraavaksi tehdä tai tapahtua? Teemaa kannattaa ylläpitää muun toiminnan avulla myös leikkiessä. Musiikista, saduista ja askarteluista voi saada lisäideoita leikin kannatteluun ja rikastuttamiseen. Kaiken kaikkiaan kannattelussa tarvitaan paljon mielikuvitusta niin kasvattajilta kuin lapsiltakin.

Rinnakkaisleikit

Prosessin aikana voi leikkiä muitakin leikkejä, eikä kaiken tarvitse pyöriä valitun teeman ympärillä. Mukaan voi kuitenkin kehittää rinnakkaisleikkejä kannattelemaan teemaa ja leikkiä. Näin leikkiin saadaan enemmän ulottuvuuksia ja rooleja leikittäväksi.

LOPETUS

Leikin lopetuksen ajankohtaa on syytä miettiä tarkoin. Lopetus pitäisi ajoittaa hyvään kohtaan niin, että lasten kiinnostus leikkiä kohtaan on hiipumaan päin mutta ei vielä kokonaan loppunut. Tähän auttaa koko prosessin aikana tehty havainnointi ja dokumentointi, jotta leikin lopetus ajoitetaan oikein.

Leikin lopetus

Leikin lopetuksen tulisi olla selkeä ja lasten tulee tietää, että leikki päätetään. Lopetukseenkin voi kysyä lapsilta ideoita. Lopetukseenkin saa käyttää mielikuvitusta ja se kannattaa kasvattajien kesken suunnitella hyvin. Rakennustyömaalla lopetus voisi olla esim. rakennus saatu valmiiksi. Työn voi kuvata ja dokumentoida ja tämän jälkeen siivota leikin. Lopetukseen voi säästää myös jotain erikoista tai mielenkiintoista aiemmista ideoista niin, että lapset saadaan innostumaan vielä lopetuksen ajaksi.

Palaute ja kehitysehdotukset

Projektin ja leikin lopuksi kannattaa kerätä palautetta lapsilta. Palautteen avulla voidaan kehittää pitkäkestoista leikkiä jatkossa ja mahdollisesti seuraavassa toteutuksessa. Kasvattajat voivat keskustella myös keskenään, miten suunnittelu ja leikki onnistui. Mitä mahdollisesti tehdään ensi kerralla toisella tavalla? Ideoita seuraavaan teemaan ja leikkiin voi myös kirjata ylös, jos niitä tässä vaiheessa käy ilmi.

KASVATTJAN MUISTILISTA

Pitkäkestoisen leikin suunnitteluun ja toteutukseen

1. Havainnointi

Lapsiryhmän leikkien havainnointi omin menetelmin tai havainnointilomaketta hyödyntäen.

2. Lasten osallisuus

Lasten osallisuuden toteuttaminen esim. haastattelun avulla. Osallistamista voi hyödyntää pitkin prosessia suunnittelussa, ideomisessa, leikin toteutuksessa ja lopetuksessa.

3. Teeman valinta

Päätetään yhteinen teema leikille ja toiminnalle.

4. Suunnittelu

Suunnitellaan leikin ja toiminnan toteutusta, ryhmätilan muokkaamista ja projektiin tarvittavia resursseja.

5. Valmistelu

Valmistellaan ryhmätila leikkiin sopivaksi, askarrellaan ja rakennetaan rekvisiittaa leikin tueksi ja tuodaan teema esille muissa toiminnan osa-alueissa.

6. Leikki aloitus

Leikkiminen ja teeman ylläpitäminen muussa toiminnassa.

7. Leikin rikastuttaminen

Uusien ulottuvuuksien tuominen mukaan leikkiin. Leikin kannattelu ja rikastuttaminen uusilla ideoilla, leluilla, välineillä ja askarteluilla.

8. Lopetus

Selkeä lopetus leikille ja teemalle. Siirrytään eteenpäin toiminnassa ja siivotaan teema pois.

9. Palaute ja kehitysideoita

Keskustellaan mahdollisista kehitysideoista seuraavaa kertaa varten ja kysytään lasten palaute toiminnasta. Dokumentoidaan tarvittava tieto tulevien projektien avuksi.

Havainnointilomake lasten leikki tilanteisiin	
Mitä leikkejä lapset leikkivät mieluiten? Moniako eri leikkejä leikitään?	Leikkivätkö tietyt lapset tietyissä paikoissa tai onko tietyt leikit tietyissä paikoissa?
Leikkivätkö lapset tiettyjen henkilöiden kanssa vai vaihtuuko kaverit? Leikkiikö lapsi yksin?	Millä leikkivälineillä leikitään? Onko jotkut välineet suosittuja tai hylättyjä?
Onko leikki pitkäkestoista tai esiintyykö siinä muuten jatkuvuutta, vaikka se katkeaa päivän päätteeksi?	Miten toimintaa eli leikkiä ohjataan? Miten kasvattajat toimivat konfliktitilanteissa?
Löytyykö lasten leikeistä yhdennäköisyyksiä ns. teemaa?	Muita havaintoja: